

## ЛИКОВИ КОЈИ СЕ НЕ ЗАБОРАВЉАЈУ

Деветнаеста српска народноослободилачка ударна бригада ратовала је непуну годину дана, од 12. јуна 1944. до 9. маја 1945. Ипак, у тој најодсуднијој години слома фашизма и истовремене потпуне међународне и међусавезничке афирмације Народноослободилачке војске Југославије, односно Југословенске армије, пређен је славан ратни пут, кога се преживели борци и руководиоци сећају с искреним поносом и пуног срца.

У тој бригади, у којој су преовлађивали млади људи и добровољци, постоји много ликова који се не заборављају и који, како време пролази, све јаче оживљавају и постају дражи.

Међу њима су и два народна хероја Југославије, два прва команданта 19. српске бригаде - Миодраг Новаковић Џуца и Димитрије Писковић Трнавац.

*Миодраг Новаковић Џуца* рођен је 1919. у Нуприји. После основне школе и четири разреда гимназије изучио је графички занат. Миодраг је 30. јула 1941, с групом од 13 бораца из Вуприје, ушао у Параћинско-нупријску чету. Већ 7. октобра предводио је једну десетину, која је успешно извршила неколико ратних задатака. Борио се против Немаца, љотићеваца, недићеваца и четника Косте Пећанца. У јануару 1942. отишао је у сокобањски крај, у коме су ратовали Озренски и Сокобањски одред. Ноћу 8/9. јуна 1943. чета под његовим руководством успела је да и поред јаког обезбеђења Бугара и четника онеспособи три окна у руднику угља код Алексинца. Од 1942. до 1945. био је пет пута рањен. Као борац и старешина истицао се великом храброшћу и одлучношћу. После ослобођења радио је у Команди нишке армијске области. Умро је 1953. године, а за народног хероја проглашен је 27. новембра 1953.

*Аимитрије Писковић Трнавац* рођен је 1914. у селу Мрчајевци код Чачка. У време служења војног рока завршио је, 1937, Школу резервних подофицира БЈВ. У априлском рату 1941, као командир митраљеског вода, упућен је у Страцин на положај, где су му рекли да настави за Скопље и да се тамо преда непријатељу. Он то није учинио, већ се враћа у Чачак, где је постављен за командира Трнавске чете у одреду »Др Драгиша Мишовић«. Водио је многе борбе. Код села Граб дочекао је немачку колону, коју је успео да задржи упркос непријатељским тенковима. Посебно се истакао у борбама против Бугара 13. фебруара 1942, после чега је постављен за команданта Топличког НОПО. Са тим одредом је у рејону Прокупља разбио четнички одред Косте Пећанца и чету Српске државне страже. У 1944. је командант Расинског партизанског одреда, који је учествовао у чувеној ломничкој бици. Био је и заменик команданта 25. дивизије. После рата је завршио високе војне школе и био начелник Штаба нишке армијске области. Умро је 1987, као члан Савета Федерације, а за народног хероја проглашен је 6. јула 1953.

Деветнаеста бригада се посебно истицала по ауторитету који су војни и политички руководиоци уливали борцима, али и по чврстој вери и поверењу бораца у људе који су их предводили:

»Једном смо се жучно расправљали ко је најбољи од руководиоца у нашем штабу. Једни су истицали друга команданта - као пример борца, старешине и друга. Други су говорили да је бољи друг комесар, са својом веселом нарави, спремном и у најтежем часу да запева и подигне дух свима, да сваком приђе са саветом. Неки су навијали за заменика команданта, док је једна група тврдила да је ту и помоћник комесара. И кроз такво препирање најзад смо сагласно учили општу црту нашег штаба - да је он једна хармонична целина, корисна и сложна породица на свим задацима наше борбе...

Ми смо увек спремни, као и до сада, са њима јуришати на бункере... «<sup>466</sup>

Командант батаљона, чији су борци имали поверење у свој штаб, био је Најдан Динић Сима. Сима је, све до јуначке смрти 8. фебруара 1945, командовао 1. батаљоном 19. српске бригаде. Рођен је 1918. у селу Баличевац код Меровине у близини Ниша. Сахрањен је у селу Шетићи, код Зворника:

466) Из чланка »Наш штаб«, лист Победа«, гласило 4. батаљона 19. бригаде, АВИИ, Шк. 58, рег. бр. 47/4, стр. 5.

»Кретала се испрекидана колона приштапских јединица. Неки су журили напред, неки су ишли упоредо, ћаскајући и причајући неке незнатне ствари... Ишао сам поред једних кола када наједном истрча један старији друг, поздрави се са мном и срдечно ми стеже руку. Прве његове речи биле су:

- Јеси ли још жив?

Одговорио сам му да се не гине баш тако како неки мисле, а онда у шали рекох да куршуми неће на Топличане.

Он ме погледа, замисли се и као да крије од осталих, проговори ми:

- Али, Сима нам паде!

Потпуно хладно, не размишљајући и готово случајно, запитах га:

- Који Сима?

- Најдан Динић, командант првог батаљона 19. бригаде - следио је одговор.

Потпуно изненађен, зинух од чуда, али сетивши се да је ово борба, хладнокрвно га запитах:

- Па, када је погинуо?

Он ми је причао о борби, али га ја више нисам слушао. Пред очима ми је лебдела слика старог друга, са којим сам провео најтеже дане. Сетио сам се његових херојских подвига, које је чинио као партизан. Блокиран од недићеваца једном приликом, он је бацио бомбу и користећи панику избегао.

Друг ме ухвати за руку, повуче за собом и на једно пет метара од тог места показа ми још свежу хумку.

- Ето, то је његов гроб! - рече ми.

Над хумком је стајала крстача и на њој беше написано: 'Најдан Сима Динић, командант првог батаљона 19. бригаде, погинуо 8. II 1945. године!...!

Кренуо сам даље. Пред очима ми се није губила она слика палог друга. Низале су се редом, једна за другом. Сетих се како је некада народ Добрича са поносом изговарао речи: »Наш Сима! Симин одред! Симин батаљон! и слично... Сима је био изгласан и за посланика у АСНОС... «<sup>467)</sup>

Симин батаљон је, по доласку 19. бригаде у рејон Сокобање, добио задатак да поседне положај у Бовајнској и Сокобањској клисури. Командант је одмах распоредио 1. и делове 2. чете да затворе комуникацију и не дозволе непријатељу пролаз.

<sup>467)\*</sup> Из чланка Д. Великовића »Палим друговима - Најдан Сима Динић«, лист »Борац« бр. 1/45, АВИИ, Шк. 58, рег. бр. 1/4 стр. 7.

»Други дан по поседању положаја, један бугарски батаљон је покушао да се пробије ка Соко-Бањи. Непријатељ је истурио преходницу, али је одбијен јаком ватром наших бораца. Пет часова касније Бугари су послали емисаре - траже преговоре и, како се касније испоставило, могућност да се пробију до Бугарске, с обзиром да су већ окренули леђа и свом дојучерашњем савезнику - Немцима.

На преговоре су пошли командант батаљона, Најдан Динић и ја. Бугари су захтевали да их пустимо, скупа с оружјем и опремом. Командант Сима је то одмах одбио, рекавши да прихвата само њихову предају.

Бугарски официр, командант тог батаљона, окрену се и пође назад, с обзиром да Сима није попуштао. Није се одмакао ни две стотине метара, када се поново, с бугарским преговарачима који су носили белу заставу, одмах вратио назад.

-Ставајте браћо, ставајте! - викао је бугарски командант. Сима се окрено према мени и рече:

- Сада смо браћа, а до јуче: 'А, бе, Српче, где врлиш да те затрепам?'

Када је бугарски официр поновио захтев, Сима одлучним гласом, који није трпео приговор, одбруси:

- Гарантујемо вам животе, али све оружје и опрему ставићете на кола ваше коморе. Изузев возача, све људство треба у редовима по четири да маршује 500 метара испред!

Бугарски батаљон је био одлично опремљен немачким оружјем. Запленили смо 25 кола ратног плена, те смо одмах формирали комору<sup>468)</sup>.

Поред многих других из редова омладине 19. бригаде пао је, 13. марта 1945, и Милош Пајевић, помоћник политичког комесара чете у 3. батаљону:

»Као што је добровољно дошао у НОВ, добровољно се јавио у јуришну чету. Само онај који га је познавао и који је радио са њим, може да зна са коликим је одушевљењем учествовао у борбама. У сваки задатак уносио је ретку одлучност... Сећам се са каквим је заносом често пута говорио о будућем животу у коме не сме бити гладних, у коме неће бити незналица...

У задњим борбама код села С. четници су били обезбеђење, немачког десног крила. Прва чета добила је задатак да заповедне одређени положај. Милош је предњачио свуда и на

468) цз сећања Радомира Радовановића, партијског руководиоца 1. батаљона 19. српске бригаде; изјава код аутора.

сваком месту и овога пута. С тројицом другова је излазио на косу, кад их засу митраљеска ватра.

- Напред, другови! - чуо се глас друга Милоша, и сва четворица потрчаше право на четничку заседу.

Четници, пренеражени оваквом храброшћу, дадоше се у бекство. Када се искупише на другој коси, видећи да је читаву чеуа најурена само од четири човека, осуше бесомучну палбу... Наши се нису повлачили... Једно залутало зрно прекрати живот вољеног друга».<sup>469</sup>

Као што су борци и 3. батаљона осветили смрт свог оmlадинца Милоша Пајевића, тако су и у 4. батаљону другови казнили злочинце за смрт Драгомира Драшковића:

»Наша бригада кренула је преко Мајевице, а наш батаљон допро до села Муслиманске Шпионице код Сребрника. Надирали смо ка Православној Шпионици и сукобили смо се с једним одредом четничких банди, који се ту налази. Борба је била жестока.

Друг Драшковић је упао у само село, и тешко рањен није се могао вратити у своју чету. Ухваћен је од ових бандита и на најсвирепији начин убијен.

Свукли су га и потпуно нага искасапили ножевима».<sup>470</sup>

Петар Трајић, земљорадник из Старчева, за слободу је дао три сина - двадесет петогодишњег Данила, две године млађег Душана и најстаријег Павла, рођеног 1912. године.

Данило је био борац 1. чете 4. батаљона, Душан 2. чете 2. батаљона, а Павле - у позадинским јединицама народне одбране. Најмлаћи Душан погинуо је 5. априла 1945. у борбама за Хајдучко брдо, када и Павле, као стражар близу Панчева, од метка заостале банде; Данило је погинуо две недеље раније код скеле на Босни, приликом јуриша на Гаревац.

Отац, стари Петар, годинама је на скуповима и вашарима у Петровцу и околини носио црни барјак и три слике своја три сина.

Војислав Борђевић Воја, водник вода за везу 19. бригаде, погинуо је 6. априла:

»Плаве, питоме очи, средњег раста, увек са осмехом на лицу и шајкачом с петокраком, забаченом мало уназад - ето, тако је изгледао мој командир вода. Воја је био рођен из Нишке Каменице и с њим је, као да га стално прати и чува од непријатељског метка, ишао његов земљак Ратко...

469) Из чланка »Милош Пајевић«, аутора Ј. Петровића, лист »Борац«, бр. 4/45, примерак код аутора, стр. 13.

470) Из чланка »Јуначка смрт«, аутора Милутина Живковића, лист »Победа«, стр. 6.

Никада нас није грдио, нити повишавао глас.

Чувао нас је, саветујући како да се поставимо.

Воја је погинуо ко Шпионице, пронело се у нашем воду истог дана. Код које - Српске, Католичке или Муслиманске? - питао сам се често после рата. Он је волео Југославију и тако нас је све васпитавао.

Погинуо је у својој земљи, за њену слободу!<sup>471)</sup>

Браћа Вићентије и Никола Адамовић погинули су истог јутра, 29. априла 1945. у време када је положаје 19. бригаде преузимала 16. муслиманска бригада:

»Још у току ноћи нам је наређено да се прикупљамо. У 3. чети нашег, 3. омладинског батаљона су и два брата. Иако млађи, Вићентије је одавно, чини ми се још од ступања у бригаду, преузео сву бригу о Николи. Вићентије је пре пар месеци напунио двадесету...

Изненада су на нас ватру отвориле усташе, који су се били притајили. Ми узвратимо ватром и чујем како Вићентије виче:

- Ударите их, да осветимо ране Бранка и Бошка!

Три дана раније, командир наше чете Бранко Поповић и комесар Бранко били су тешко рањени. Вићентије је посебно ценио нашег командира и комесара чете и био спреман да скочи и у сам бункер...

У том тренутку слили су се, у једну жеку, рафали неколико митраљеза. Меци су истовремено покосили оба брата.<sup>472)</sup>

Никодије Јаношевић, борац 19. бригаде, био је у борбама са Немцима код Шљивовице тешко контузован, 17. децембра 1944, па се једно време опорављао од рана јер је био онеспособљен за даљу борбу. у 19. бригади је био и његов брат Љубисав, те Никодије крене трагом бригаде.

Љубисав је погинуо код Гаревца, на каналу Соромандруш, на коме су настрадали многи борци, који су, због даноноћних борби, лежали непокопани три дана.

Командир 2. чете 2. батаљона Славољуб Симоновић и Сава Булатовић, делегат вода, погинули су у борбама за ликовидирање отпора Немаца на Хајдучком брду. Борци 2. чете напредовали су преко Паника, које је већ ослободио 4. батаљон. Њих двојица и многи други настрадали су од убитачне ватре немачке артиљерије:

<sup>471)</sup> Из сећања Момира Радосављевића, војника везисте вода за везу техничке чете 19. бригаде; изјава код аутора.

<sup>472)</sup> Из сећања Никодија Димитријевића, борца 3. чете 2. батаљона 19. бригаде; изјава код аутора.

»Једног јутра, још се није разданило, лежим уз некакво дрво и осматрам испред себе. До мене допуза Јован Перишић Србин.

- Како је? - пита ме!

- Тешко! - процедим кроз зубе, јер ми је било хладно.<sup>5</sup>

- Усташе су, изгледа, јако добро утврђени!

- Колико има до изласка сунца? - пита ме даље, а знам да и он има саг и да нам није први пут да овако дочекујемо зору. Ја му кажем. - Е, друже командире, у сунчев изгрев Влашка Мала мора да падне! - рече, и отпуза даље.

Погледам борце мог вода, а они, као и ја - пуни неког истинског и непознатог зова.

- Ех, сунце му комесарско, тај зна свој посао!<sup>473</sup>,

Борцима 19. бригаде, а посебно 4. батаљона, тешко су пале погибије Милана Младеновића Глише, помоћника политичког комесара и друга Мирка Росића. Уче обавештајног официра батаљона:

»Власеница. Сама ће нас реч подсећати на велике дане народноослободилачке борбе, на велике и светле напоре у борби против опкољених окупатора, који покушава да се спасе од заслужене казне. Он мора да плати крвљу за крв наших најбољих синова. Зато смо код Власенице са најборбенијим подухватом доказивали колико силно желимо смрт немачким завојевачима. Уз нас су тада стајале босанске планине... на сваком ћувику, на свакој коти, блистала је одлучност у очима сваког борца... Свима се у очима огледала мржња према немачким злочинцима.

Злочинци у белим плаштovima! Ништа, ништа вам неће помоћи камуфлажа, јер све оно што камуфлирате, обвија бели босански снег, из кога никада нећете извући своје главе... Нећете још више - зато јер пред нама увек иду ликови наших палих другова у борби, који нас челиче за нове напоре и нова прегана.

Довољно је само рећи: друг Уча и друг Глиша, и те би речи биле довољне...

Друг Глиша, помоћник политкома 4. батаљона био је на свим секторима борбе и рада светао пример. Друг, који је бос прошао кроз најтеже фазе народноослободилачке борбе, кроз Албанију, кроз Бугарску, који је улетао у непријатељеве редо-

<sup>473</sup>, Из казивања Радована Здравковића, командира 2. вода 1. чете 2. батаљона 19. бригаде, изјава код аутора. Радован Здравковић је у току рата два пута био похваљиван и одликован Медаљом за храброст.

ве, који је јуришао на безброј бункера, који је најзад све снаге посветио формирању, изграђивању 4. батаљона 19. бригаде... пао је храбро на једној снежној коти код Власенице...

Још један је пао поред њега. Обавештајни официр 4. батаљона 19. бригаде, друг Уча. О њему ће вам свако дете причати у Нишу. Био је управник основне школе...

Сув, висок, физиономија кошчата и мршава. Очи брижне, срце другарско безгранично, на изглед стар, али по делима млад... Пао је поред друга Глише. Пао је храбро. Све је дао у борби. Све... себе. Њихове жртве још више јачају нашу мржњу према фашистима».

Трагичног јутра, 28. марта 1945, нападајући на усташко утврђење у Гаревцу, страдала је скоро цела 1. чета 4. батаљона:

»Кренули смо око 2, ујутру. Командир извиђача 4. батаљона Душан Маринковић, известио је командира чете да су се усташе повукле и опасно утврдиле у бункерима код цркве и школе. Водник Љубисав Јаношевић из наше колоне одвоји неколико исцрпљених бораца и нареди им да носе рањенике у Модричу.

У жеку борбе водник Јаношевић грмну:

- Напред, другови! Јуриш да пробијемо обруч!

У јуришу, страдала је скоро цела чета!<sup>474)</sup>

Борци 19. бригаде поносни су што је њихова крв оросила брдовиту Србију, шумовиту Босну, равну самоборску котлину у Хрватској. Из земље, на коју су капале капи крви, сваке године изничу црвени цветови слободе...

За храброст су борци и руководиоци 19. бригаде били похваљивани и одликовани.

За изузетно и велико залагање и пожртвовање у борбама око Власенице, а посебно за нарочиту храброст, истакнути су за пример у 25. дивизији многи борци и старешине 19. бригаде.<sup>475)</sup>

Делегат вода 1. батаљона, Војислав Антић се, упркос митраљеској ватри, привукао рову и у њега убацио бомбу, од које је страдало неколико немачких војника. Три митраљесца 1. батаљона - Будимир Поповић, који је и теже рањен у тим борбама, Добривоје Миливојевић и Живота Рожановић, истакнути су као одличне нишанције. Десетар Светомир Илић и бо-

<sup>474)</sup> Из сећања борца болничара 1. чете 4. батаљона 19. српске бригаде Арагољуба Секулића; изјава код аутора.

<sup>475)</sup> Наредба бр. 21, штаба 25. дивизије од 10. фебруара 1945. о похвали 10 бораца и руководилаца 1. батаљона; 13 бораца и руководилаца 3. батаљона и три борца 4. батаљона 19. бригаде, АВИИ, к. 1090, рег. бр. 2/1-1.



рац Милан Трбовић били су прецизни стрелци и убијали су немачке војнике, а за успешно командовање једицом похваљени су и командири чете 1. батаљона - Светомир Стојановић, Бранко Илић и Радоје Ивановић. Само је чета Бранка Илића у једном јуришу из строја избадила 19 немачких војника.

Марија Мунђан, болничарка 2. чете 4. батаљона 19. српске бригаде, омладинка из Мајданпека, храбро је погинула 5. априла 1945. на положајима Панике близу Градачца. Била је у првим редовима, извлачећи рањенике. Њено име данас носи омладинска радна бригада Мајданпека.

У 3. батаљону се својим пожртвовањем истакла болничарска Селимка Илић, која је на положајима код Барица, под великом ватром, успела да изнесе 15 рањених другова. И митраљесци 3. батаљона - Живко Андрејевић и Аксентије Михајловић, као и борци Антоније Симоновић и Славко Игњатовић, били су веома храбри. Такви су били и водници Петар Мајкић, који је на челу својих бораца заузео бункер, водник Живојин Дамјановић и Борисав Стошић, који су такође истакнути за пример. Мирослав Минић, вођа одељења противколске чете, сам је из једног бункера истерао шест Немаца и убио их. У 3. батаљону су у борбама код Власенице посебну храброст показали и политички руководиоци. Најмлађи међу њима, политички комесар Љубиша Дрнобрнић, увек је јуришао на челу бораца. Д<sup>ва</sup> помоћника политичких комесара, Милош Пајевић и Драгомир Петровић на Барицама су личним примером мотивисали борце за борбу.

У 4. батаљону су били похваљени заменик командира чете Симеон Бискуповић, десетар Стојадин Јевремовић и борац Степа Стевановић за храброст у окршајима на Срницама.

Борци и руководиоци 19. бригаде били су, још у два маха, одликовани Орденом за храброст и Медаљом за храброст, 6. марта и 9. априла 1945. године.

Први ордени и медаље уручени су после вишедневног одмора, 11. марта, на свечаности 19. бригаде:

»Испред Штаба 25. дивизије долазим да предам одликовања најбољим синовима и борцима ваше бригаде. Наш народ ће се дичити и поносити са њима. Ја сам дубоко уверен да ће одликовања послужити као подстрек и надахнућа осталим друговима...<sup>476)</sup>

<sup>476)</sup> Висока одликовања уручио је борцима и старешинама 19. бригаде потпуковник Милојица Пантелић, политички комесар 25. српске дивизије, пред свечаним стројем целе бригаде, детаљније о томе у листу »Борац«, бр. 1, стр. 3. и 4.

Орден за храброст добили су: Вељко Мариновић, Никола Челар, Алекса Букић, Савета Крушчић, Живојин Лешевић, Најдан Динић Сима (посмртно), Милко Иконић, Јово Перишић, Стево Владушић, Радомир Радовановић, Илија Васић, Никола Варда, Љубомир Црнобрњић, Милош Пајевић и други.<sup>477)</sup>

Медаљом за храброст су одликовани: Селинка Илић, Петар Марикић, Светислав Стојадиновић, Момчило Ступар, Живадин Илић, Војислав Јовановић, Витомир Лазаревић, Рафаило Словић, Витомир Лазаревић, Борђе Трајковић, Живадин Обрадовић, Драгослав Божановић, Света Буришић и други.<sup>478)</sup>

Пре поласка у напад за ликвидирање Гаревца, 9. априла, борцима и старешинама бригаде саопштено је да су за исказану храброст у последњим борбама, а нарочито у тешкој и крвавој борби на Паникама, одликовани<sup>479)</sup> Орденом за храброст Предраг Малетић, помоћник политичког комесара 3. батаљона, а Медаљом за храброст:

- из 2. батаљона: Миодраг Радосављевић, командир чете, водни делегат Душан Јовић, митраљесци Светозар Јовић, Милан Стојковић и Војислав Плиштиш и још 6 десетара и бораца.

- из 3. батаљона: Спасоје Штукелић, командир чете, Петар Марикић, командир чете, нишанција на бацачу Миша Махитаријал и још 10 бораца, митраљезаца и десетара, и

- из 4. батаљона: Бурђан Младеновић, командир чете, Лубо Крстић, помоћник комесара чете, извиђачи Миливоје Протић и Данило Јанковић и још седам десетара и бораца, међу којима и борац Душан Дулкановић - по други пут.

Лик борца 19. бригаде калио се у непрекидним борбама. Томе је допринело правилно схватање војне дисциплине, љубав према оружју, свест да од сваког појединца зависи успех колектива и од многих других фактора на којима су инсистирали командант бригаде и команданти батаљона, као и политички руководиоци.

Ево, како су борци исказивали љубав према оружју:

»Ми се одмарамо, пошто смо прошлу ноћ провели у борби против Немаца и усташа. Одмор нам је био неопходан. Ја

<sup>477)</sup> Орденом за храброст из свих бригада, односно 25. дивизије, одликовано је 79 старешина и бораца.

<sup>478)</sup> Медаљом за храброст из 25. дивизије одликовано је укупно 112 бораца и старешина.

<sup>479)</sup> Наредба бр. 52. штаба 25 дивизије за 9. април 1945 АВИИ к. 1094, рег. бр. 38/3.

и мој друг смо га провели чистећи наш митраљез. И остали другови, скупљени по десетинама, чисте оружје.

У нашем логору владало је веселје - стотину Немаца и усташа нашли смо мртве на нашем сектору, мада је то честа појава у нашој јединици и поетала је већ обична ствар.

- Друже десетару! - рече друг Јова - мој митраљез неће да ради, а немам масти да га очистим.

Десетар узео оружје и предао га другом борцу.

- Ево ти друже, па да видимо хоће ли код тебе радити, јер у последњим борбама није радио како треба.

Овај друг је весело примио митраљез, расклопио га, извадио је флашицу са уљем, коју је ноћас нашао код мртвог Немца, и поче да маже део по део. Десетар га је посматрао са задовољством, а касније рекао:

- Јасно, затварач прљав, лежиште метка зарђало, па како би онда радио?...

После кратког времена се сукобисмо са непријатељем. Митраљези заклокоташе, пуцају пушке, отвори се борба. Резултат је био десет мртвих и 30 заробљених четника, који су сишли да пљачкају село. Вратисмо се са пленом у логор и продужисмо да чистимо оружје.

Јовин митраљез је у овој борби сјајно радио.<sup>480)</sup>

Борцима је било јасно да је најбољи услов за успешно тучење противника - добро га упознати:

»На једној конференцији батаљона дискутовано је о држању тог батаљона у борби против Немаца. Било је правилних и неправилних схватања поводом овог питања. Једни мисле: 'да су Немци искусни и дугогодишњи ратници, да знају савршено употребљавати и искоришћавати своје наоружање, а да ето, у њиховој јединици већина бораца није служила војску, нити је завршила обуку'. Отприлике, овим мисле ти другови да објасне појаву да нам се Немци, и упркос наше бројчане надмоћности у наоружању, успешно одупиру.

Разуме се, ово схватање је посве погрешно... Ствар је у томе да се крвљу стечено искуство обради од стране наших бораца и старешина и употреби и примени у борби против непријатеља. То захтјева нашу обавезу да будно посматрамо и упознавамо нашег противника - Немце, да уочавамо њихове слабости и да кроз свакодневну борбу и рад уздигемо се у вјештини ратовања.<sup>481)</sup>

480) Ј[з чланка] »Чистимо оружје«, »Борац«, бр. 2/3, стр. 8.

481) Д[з чланка] Милојице Пантелића »Треба још успешније и смелије тући Немце«, лист »Борац«, број 2-3/45, стр. 1.

Каљењу лика борца допринело је правилно схватање свесне војне дисциплине:

»Данас, у судбоносним данима наше борбе, коју успешно приводимо крају, потребно је и код бораца развити осећање дисциплине до највећег степена, да би их оспособили за извршење и најтежих задатака, које им у дужност стављају наши руководиоци и садашња велика борба.

То се постиже само свесном, али другарском дисциплином...

Постављајући појам дисциплине на другарској основи, не смемо због тога погрешно схватити појам гвоздене дисциплине и њу не остварити, јер се појам другарске дисциплине састоји у несебичном схватању и залагању сваког борца у свакој акцији, друга поред друга, у развијању љубави и пажње према сваком другом борцу, признајући и награђујући сваки успех који борац постигне у свом залагању... «<sup>482)</sup>

Због велике улоге коју су имали у својим јединицама, посебна пажња је обрађана десетарима и водницима, као првопретпостављеним старешинама који учвршћују свесну војну дисциплину и кале љубав према оружју:

»До преласка на модеран начин ратовања, када није било техничких средстава и када је сваки војник после неколико месеци постајао добар партизански десетар или водник, питање десетара и водника је лако решавано - постојала је могућност избора од великог броја људи, од којих је сваки могао задовољити на тој дужности.

Данас, када десетар и водник, поред својих стрелаца, располажу са аутоматичарима, стрелцима, противколским пушкама, снајперима, малим бацачима, па чак у неким ситуацијама и бацачима, њихове дужности постају велике и чине основу у решавању задатка. Тајна сваког успеха лежи у десетару и воднику... Основно је питање да десетар и водник схвате да ће чета или батаљон бити онакви - какве су десетине којима командују«.<sup>483)</sup>

Упоредо са ликом бораца изграђиван је и лик официра:

»Ми данас водимо модеран рат и треба да створимо модерну војску. Да бисмо створили такву војску и да бисмо њоме командовали на модеран начин, треба да имамо савремене официре. А, за то је потребно много стручног знања и

482) Из чланка руководиоца противколске чете 4. батаљона, »Шта значи гвоздена дисциплина у нашем батаљону«, лист »Победа«, стр. 3.

483) Из чланка »Десетари и водници«, лист »Борац - Вести«, бр. 7, од 10. априла 1945, Шк, 58, рег. бр. 7/4.

више војничке културе. Ми сада имамо доста артиљерије и наши командири батерија и дивизиона треба да знају балистику, физику, математику. Нашој пешадији сада садејствују артиљерија и авијација, а ускоро ћемо имати и тенковске јединице. Нашим официрима пешацима је потребно да своје командовање подесе и прилагоде са дејством других родова оружја. . .

Не може се подизати војничка култура, а да се нема широка подлога у општој култури. . . Поред стручних војничких књига треба изучавати, историју, географију, природне науке. Треба читати белетристику, интересовати се за уметност. . . «<sup>484</sup>)

Омладинци 19. бригаде били су свесни свог удела у борби за ослобођење, маштајући о будућности која их очекује у слободи, када се врате у своје крајеве и домове:

»Са прошлошћу је завршено. Стари свет и старе идеје заувек иду у историју, а са њиме и замисао фашиста да овладају светом и нама. На рушевинама тог старог света изградиће радни човек данашњег времена бољу будућност, и за себе и за наше младе будуће генерације.«<sup>485)</sup>

У 19. бригади је било доста жена - бораца.<sup>486)</sup> Биле су искусне болничарке, спретне хигијеничарке, политички образовани политички комесари, или одлични руководиоци - референти санитета. Поједине другарице су по храбрости, у неким приликама, надмашивале и многе своје другове.

»Налазили смо се у Мајданпеку, када је неколико другарица - чланова Партије и скојевки, затражило састанак са мном, као партијским руководиоцем дивизије. У групи је било највише другарица из 19. бригаде.

Биле су то, углавном, другарице које су у НОВЈ ступиле раније и у нашој дивизији важиле за искусне и проверене борце. Мало сам се изненадио када су истакле да су састанак затражиле због свог - разочарања у другове.

Наиме, уласком у градове, у 19. бригаду су отпочеле да добровољно ступају махом средњошколке и студенткиње.

<sup>484</sup>) Из чланка »За свестрано културно и политичко подизање наших официра«, оп. цит, бр. 20, од 25. априла 1945.

485) Из чланка »Наша борба за ослобођење«, аутора Милана Миловановића, борца 1. чете 4. батаљона 19. бригаде, лист »Победа«, стр. 4 и 5.

486) Из Хитовог говора у Босанском Петровцу 1942: »Ја се поносим што стојим на челу армије у којој огромно много има жена. Ја могу казати да су жене у овој борби по свом хероизму, по својој издржљивости биле и јесу на првом мјесту и у првим редовима и нашим народима чини част што имају такве кћери; «Жене Србије у НОВ», Београд 1975.

Биле су, наравно, дотеране, са фризуром које прижељкују све жене, док су наше другарице, поштујући војне прописе и мере предохране због вашију, имале кратко потшишане косе. Нове другарице су биле и лапше обучене, док су жене борци имале униформе али испеглане и чисте.

Ставиле су оштре замерке на понашање појединих другова. ..

Тако смо, током разговора, дошли до закључка да се њихови дојучерашњи другови, које су оне крпиле, шиле одела и кошуље, пеглали униформе и друге ствари, сада у сенци младих партизанки. Биле су, наравно, узбуђене. Но, све на крају добро завршило: дошли смо до заједничког закључка - мушкарцима треба опростити такво понашање, јер је и културно да се новим другарицама укаже већа пажња.<sup>487></sup>

Лик припадника 19. српске бригаде најбоље је исказао њен командант Мирко Бујановић приликом поздравног говора у Шапцу<sup>488</sup>, и приликом формирања Секције бораца 19. бригаде, 12. априла 1987, у Божевцу.<sup>489</sup> Он је рекао:

»Ратни пут наше бригаде и нас бораца, толико је славан и значајан, да се не може и не сме препустити никаквом заборава, јер је наша бригада пронела славу свуда где год је ратовала, а ратовала је широм Југославије. Она је доказ једног доба и једне револуције, која је била велика и дала бројне жртве, али је победила.

Ви сте њени активни учесници и борци.

Били сте победници многих битака у којима сте се тако храбро и јуначки борили, како у Србији, исто тако у Босни и у Хрватској... Наша бригада је у овим биткама нанела огромне губитке непријатељу, избацивши из строја више од две хиљаде непријатељских војника... «<sup>490</sup>

То су били они исти борци са којима су се пролетери из прослављених јединица 2. пролетерске дивизије и 6. пролетерске источnobосанске бригаде 17. дивизије први пут срели 20. августа 1944, приликом доласка нових старешина у 19. бригаду,

<sup>487></sup> Из сећања Светислава Поповића Тилета, партијског руководиоца 25. српске дивизије; изјава код аутора.

<sup>488></sup> Јединица у Шапцу наставља борбене традиције 25. српске дивизије.

<sup>489></sup> Секције бораца 19. бригаде налазе се у Београду, Петровцу на Млави, Божевцу, Мајданпеку, Кучеву и Великом Градишту. Секције воде бригу о неговању традиције НОР-а и револуције и 19. бригаде.

<sup>490></sup> Лист »Реч народа«, од 28. априла 1987. године, стр. 12. чланак »Бригада - легенда и стварност«, - из говора Мирка Бујаковића, команданта 19. бригаде. „ „„„

»Ти, младићи Топличани, из Јабланице, Расине и Добрича примили су нас изузетно добро, као своје рођене. Гледали су нас шапутали између себе и у сваком селу, кроз које смо пролазили, говорили да се међу њима, Србијанци, налазе и пролетери. И нама је било драго што имају такво велико поверење у нас, тако да су међу нама створене јаке и чврсте везе другарства и узајамне вере и сигурности.

Младићи 19. бригаде били су храбри борци, изузетни другови, срчани војници, који су јуришали, били рањавани, гинули, али нису никада хтели да откажу послушност.

Зато је наша, 19. српска бригада, била увек и остала чврст и хомоген борбени колектив, истинског и правог ратничког духа«.<sup>491)</sup>

Таква јединица, борбено оспособљена и јака, прешла је велики борбени пут. На том путу било је јуриша, победе и туге. Али, било је и здравог духа који је помогао у многим догађајима да се испише славна страница 19. српске бригаде. Чак и у најтежим тренуцима борци су имали смисла за шалу, која је често била последица тренутне ситуације:

»Још неискусни, пратили смо сваку реч нашег командира Раска и пажљиво слушали како да се понашамо на стражарском месту. Већини нас то је било нешто сасвим непознато и ново.

У току ноћи ме очекивала стражарска дужност. Цело после подне мислио сам само на оне командирове речи: - Непријатељ може да се преруши и у животињу, да се пришуња стражару и да га ликвидира! Никако нисам схватао како је то могуће.

Први пут био сам на стражи, у поноћ. Чувам својих 80 другова. Кућа, у којој је трећи вод, далеко је од друма око 40 метара, а на улазу у двориште раширио се огроман храст, с којег је већ опало лишће.

Десетак минута касније чујем како нешто код капије шушка. Ослушнем, али се шушкање и лал'с чује.

<sup>491)\*</sup> Из сећања М. Бујаковића, изјава код аутбра. Група старешина 17. дивизије и 2. пролетерске дивизије, одређена за 25. српску дивизију, јавила се 20. августа 1944. Главном штабу НОВ и ПО Србије у Нишкој Бањи. ¥ 19. бригаду дошло је десетак другова. Седам дана по доласку, Главни штаб НОВ и ПО за Србију је Врховном штабу НОВЈ упутио предлог за унапређење Мирка Бујаковића:

»Бујаковић Мирко, к-нт батаљона, пор. Храбар, дисциплинован, одан, пожртвован, иницијативан, стручне спреме добре. Има услова да се развије у доброг војног руководиоца!« АВИИ к. 184, рег. бр. 39-1.

- Стој! - повичем, како нам је речено на обуци.

- Стој! Пуцам! - повичем по други пут.

Ноћ је била мрачна, да мрачније нисам видео у животу. Но, све се одмах утишало.

Пар минута касније опазим да се од капије према мени креће нешто црно. Одмах репетирам пушку, поново повичем 'Стој!' и опалим. Видим, црни предмет се спусти на земљу.

У тај мах свих мојих 80 другова истрчи их куће и заузео бусију. Водник одмах посла патролу...

Сутрадан, по подне, цео 2. батаљон је био постројен. Те ноћи се само чуло: 'Стој, ко иде?' Воћа патроле напред, остали стој!«

И те, ноћи наше прве дужности, нас неколико стражара уби - три овце!<sup>492</sup>»

У току једне борбе, на заузетом положају од стране непријатеља, нашао се и друг Драгутин Ценић у непријатељском обручу. Другови који су се били повукли, вајкали су се, јер има је било жао старог борбеног друга кога више није било међу њима. Мислили су да је с њим свршено. После неколико дана пукао је глас као гром из ведрога неба, да је Ценић жив и да се налази у комори. Не може се описати радост другова. Једва се чека моменат сусрета са другом Ценићем.

Но, дошао је и тај моменат. Настало је љубљење и грљење. Када су га упитали како је дошао, Ценић отпоче да прича свој доживљај:

- Ја нисам приметио наше повлачење, али када сам се окренуо, иза себе опазих два немачка војника, који су ме такође видели. Нису хтели да ме убију, већ су раширених руку викали: 'Ком! Ком! Ја ти у том моменту приграбим сву снагу и са пушком у руци јурнем на њих. Једног убијем, а другог зграбим за грло и све снаге, окренем га око себе и посадим на главу, тако да је остао лежећи непомичан. Затим, ја киднух, не гледајући шта је било са Швабом. Али, у том моменту други немачки војници припуцају из својих 'шараца' на мене са свих страна. Док је киша метака пролазила поред и више мене, ја сам измицао, а када сам им одмакао, имао сам шта да видим: свој капут сав - ирзешетан!

Другови су се тој његовој причи весело смејали, а један му од њих добаци:

<sup>492</sup>> Из сећања Војислава Јонкића, борца 2. батаљона 19. српске бригаде; изјава код аутора.



- Ценићу, Ценићу! Ти прође као онај ат из познате Змајеве песме 'Циганин хвали свога коња': ' На мом коњу све је суво, покисо му само реп!<sup>493)</sup>

Због свог односа према народу и љубави и бризи за децу борци 19. бригаде свуда су били омиљени куда су пролазили. Долазак бригаде у источну Босну врло се брзо прочуо код становништва. Био је довољан само одговор, па да се наиђе на право пријатељство:

'Хеј, друже! Домаћине. Отвори де!'

- Ко је? Јесте ли Србијанци? - пита нас старица и журно отвара врата...

Улазимо у ниску кућу, плетару... Неколико голишаве дече, две жене, један старац, сачињавали су породицу ове баке. Укућани су се повукли у један део собице, како би нам препустили други за наш смештај.

Старица је постављала за вечеру. Њихов обед састојао се из мало соли и тврде округле пројиде. Понудили су нас - старичин глас је топло питао:

- Јесте ли гладни, дјецо?

Захвалили смо јој на мајчиној пажњи... Извадили из торбе наш пшенични хлеб и дали га деци. Дечја лица су постала ведрија и док су се старичине очи пуниле сузама - деца су присмакала проју са белим сомуном. . . «<sup>494)</sup>

»Јанош Мартин, Словак из Ковачице и ја узели канту црвене боје и кроз Самобор пишемо пароле: 'Живела 25. дивизија', 'Живела КПЈ!' То је био мој скојевски задатак. Мартин носи канту, а ја исписујем.

Поред нас, на тротоару, трчкара девојчица од неких пет - шест година и радознано пита:

- Шта то радите?

Ми одговарамо неодређено - да нешто пишемо. А девојчица упорна, стално нас прати, па нас после извесног времена замоли да и она нешто напише.

- А, шта желиш да напишеш?

- Ево, ово! - рече она, узе четку и у висини својих лепих пдавих очију, невештим дечјим рукописом написа крупним словима:

- ТИТО!<sup>495)</sup>

<sup>493)</sup> Из чланка »На мом коњу све је суво, покисо му само реп«, аутора Милутина Живковића, борца 4. батаљона 19. српске бригаде, лист »Победа«, стр. 6.

<sup>494)</sup> рјз чланка »Кроз Босну«, аутора А- Маринковића, лист »Борак« бр. 1/45, стр. 4/5.

<sup>495)</sup> Из сећања Живорада Костића, телефонисте вода за везу 19. српске бригаде; изјава код аутора.



*Штаб 1. батаљона 19. српске бригаде командант Најдан Анић Си.иа*

*Штаб 4. батаљона 19. српске бригаде; командант Мирко Бујаковић (у средини)*





*Група руководица из јединица 5. крајишке НОУ дивизије, распоређених у 25. српску дивизију.*

*Штаб 2. батаљона 19. српске бригаде, командант Милорад Благојевић  
(стоји, други :осна)*





*Аимтрије Писковић Трнавац, командант 19. српске бригаде, с групом другова.*

*Група другова и другарица 19. српске бригаде, Блендија - Соко Бања,  
10. август 1944.*





*Лазо Мајкић, Љубо Кондић (политички комесар 3. батаљона), Момо Ступар (обавештајни официр) и Раџа Мика*



*Савета Крушић Кока, референт санитета бригаде са болничаркама  
и куририма.*

*На маршу од Рудне Главе ка Мајданпеку*





*Одавање почасти погинулим борцима у борбама код Лубичевског моста  
– венци на сахрани*





*Две оружарице – борци с Драганом Лешевићем и Момом Ступаром*

*Светислав Живковић, извиђач 4. батаљона*





*Командант 19. српске бригаде Мирко Бујаквић (у средини), Вељко Мариновић, политички комесар бригаде и начелник штаба Стево Владушић*

*Група и бојна комора 19. српске бригаде*



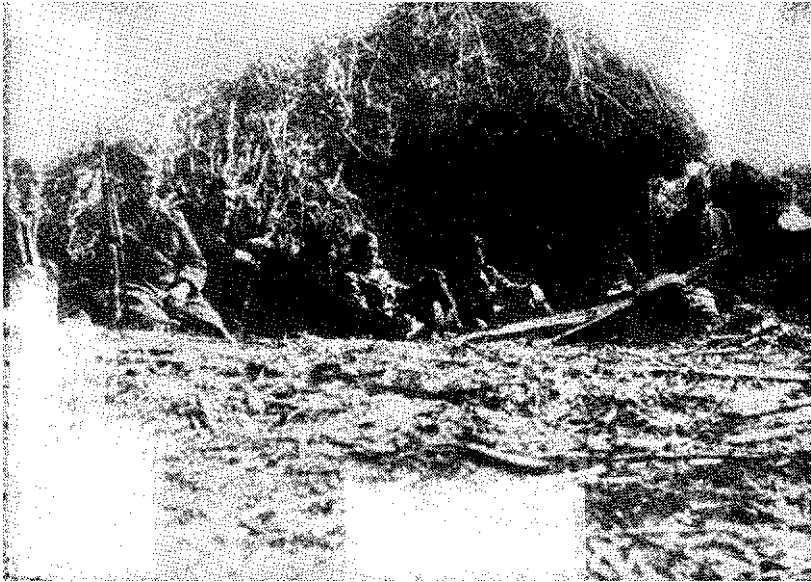
*Борци 1. чете 3. батаљона*





*Штаб 3. батаљона, с командантом Стевом Владушићем, комесаром Љубом Кондићем и другарицама и друговима из штаба*

*Аео вода бораца 4. батаљона; Борике (Градачац)*



*На полагају, с 'шарцем'*



*Командант 25. дивизије, мајор Урош Кукољ (у средини) са члановима Штаба  
19. српске бригаде*



*Заједнички снимак руководилица бригаде и батљона*







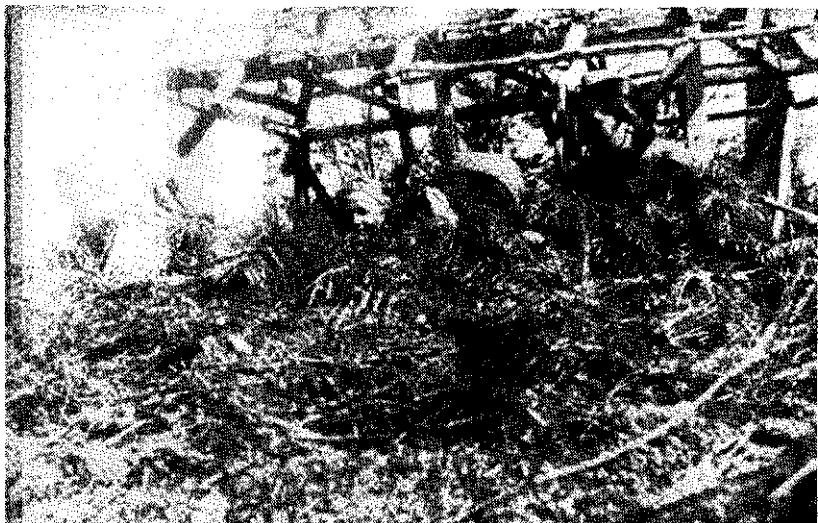
*Пребацавање дела коморе бригаде скелом преко реке Босне; Модрича*

*Заробљени домобрани у борбама код Оџака*



*Оброк, после напада на Гаревац, на имању Аупћерсиоі*





*На положају - извићање пред напад на Гаревца*

*Проучавање положаја које држи непријатељ код Гаревца*



*Омдадина у Босни с борцима бригаде: после успешне приредбе*

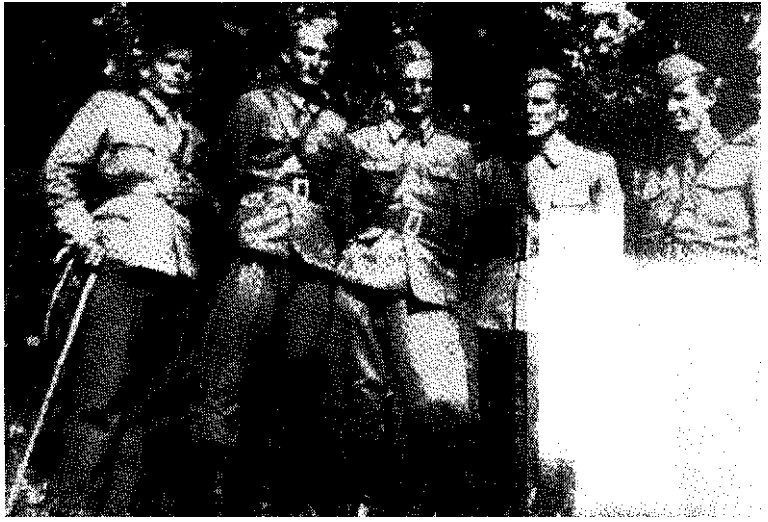




*Ретки тренуци одмора и за - заједнички снимак*

*Спровођење заробљених непријатељских војника врше извиђачи 2. батаљона*





*Штаб 2. батальона - Модрича*

*На заробљеном моторциклу*

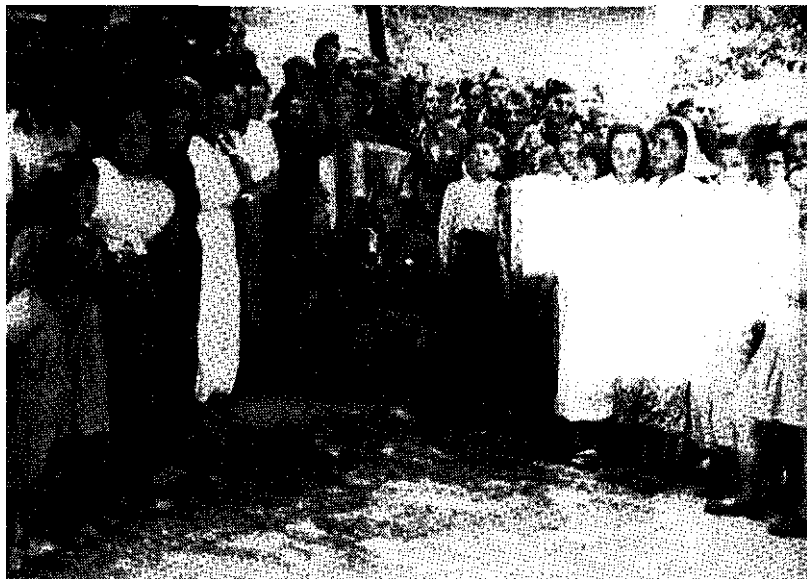


*По заузгању усташког лок >>a y Традишки*

*Стара Градишка - ипбаци«-и>е преко Саве*

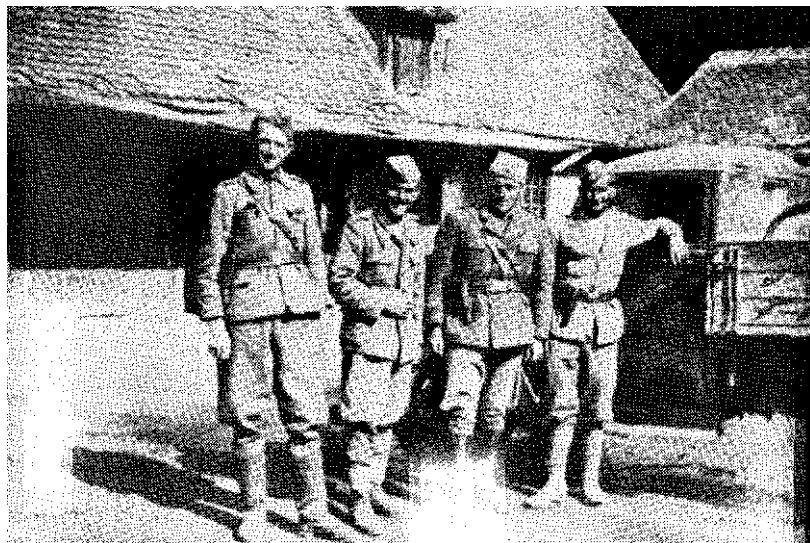






*Пред почетак народног збора у Прозору*

*Руководство бригадне интендантуре, с интендантом Драгојем Бургићем*





*Група бораца и бригадног санитета*

*Болничарка Соња, из бригадног санитета, с Петром Костићем, командантом  
2. батљОна и Јованом Мандарићем, обавештајним официром*



*Извиђачи 4. батаљона 19. српске бригаде са својим старешинама*







*Група бораца - пекара 19. српске бригаде*



*Ретки тренуци одмора - снџак за успомену на ратне дане*

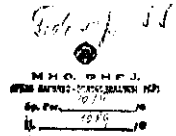




*Боџи пратеће чете - снимак с енглеском војном мисијом при Штабу 25. српске дивизије.*



ШТАБ  
XXV дивизије НОВЈ  
Нов.бр. 28  
25. VIII. 1944  
у 12.40 час.  
положај



Штабу XVI, XVIII и XIX српске Н.О. бригаде

Положај

Главни Штаб НОВ и ПО Србије тражи је целулозом да се хитно упуте 300 бораца за попуњу II пролетерске дивизије. У циљу обзира на малобројност српских бригада у II дивизији које су својом борбом пронале славу српског имена и српског оружја кроз целе Југославије потребно је упутити добре борце јер су то ове бригаде, а нарочито II српске пролетерска бригада, заиста заслужиле својом борбом и управо историјским заслугама за развитак народно-ослободилачког покрета у земљи. Ово је важно и ради тога што су те јединице прва школа за кадрове који ће се овде брзо издигнути којима за сада наша војска осећа оскудницу. На основу тражења Глав-ног Штаба

НАРЕЂУЈЕМО

1.- од XVI српске бригаде упутити се у састав II пролетерске дивизије батаљон који је остао у пратњи болнице а који се сада налази у Јабланици. Из овог батаљона пратити се сви руководиоци са кадровима које ће II пролетерска дивизија упутити нашој дивизији.

2.- XVIII српска бригада одвојити за II пролетерску дивизију 60 бораца који ће поћи по командом једног четног руководства. Ове борце упутити у току сутрашњег дана за с. вели Моток код Чоко Вање где ће се јавити начелнику штаба ове дивизије који ће их даље спровести на одређено место.

3.- XIX српска бригада одвојити 60 бораца такође под командом једног четног руководства и упутити начелнику штаба ове дивизије у с. вели Моток.

4.- Сви борци из XVIII српске бригаде јавити се пре пољска штабу дивизије ради транспортовања свих тежих рањеника у колико их буде било у ноћашњој борби

Сврстати у архиву - Служба Начелника

Политички комесар  
*Ђу. М. Јовановић*

Командант, потпуковник  
*Ђу. М. Јовановић*

ШТАБ  
65  
*Милош*

Наредба Штаба 25. дивизије НОВЈ од 25. августа 1944, којом се од 19. српске народноослободилачке бригаде тражи 60 бораца за попуњу 2. пролетерске дивизије

ШТАБ  
XVI дивизије НОВЈ  
оп.бр.  
С.Л. 1944. год  
у в. 40 час.  
Положај

МНО. ВНР.  
ЗАШТИТА КОМУНИСТИЧКОГ РЕЖИМА  
Бр. Пр. 4014  
К. 1029

З а п и с а с

/ / секција Заједар размер 1: 1.000.000/

Црпе и Армија избила је у Тури Северн тј на Русинско српословенску границу. XVI Пударна дивизија извршила је нападе на Козарица, и сутра у вече тј 6 септембра напада на Заједар. Чаша дивизија добила је податак да укључи већу са Црпеном Армијом што пре и да се пут члоти четничко-недјеливске и окупаторске банде. Годи тора нава дивизија извршила одмах концентрацију на просторији око с. Гумште одакле ће сутра у вече предузети дава покрет. По неким извештајима четници су главнину снага померили од Козарица ка Говцу. Годи тога наређујемо

И Н Р Е Љ У Ј Е М О

1.- XVI српска бригада извршиће одмах покрет правцем Шарбановац - Костадиновица - Гумшти камен - Гашанец и разбескати се на просторији Градиште - К. 845 - Куко - К. 952 - Гашанец са задатком задржања прлана од Босеца и Марожа и извршава непријатељских снага на овом правцу.

2.- XII српска бригада извршиће одмах покрет правцем од рефенца на XVI српску бригаду и разместиће се на просторији Говна - Дел - Гумшти камен - Костадиновица - Губа.

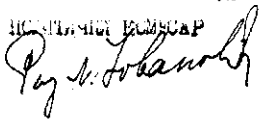
3.- XVI српска бригада извршиће одмах прикупљење на просторији Ђуба - Станин - Врх - Преко - Стена - Гумште - Попелиште. На овој линији задржати првце од Босеца и Заједара.

4.- Штаб дивизије извршиће покрет са с. Гумште.

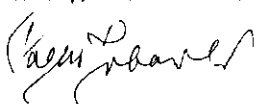
Настојати да се одмах избије на одређену просторију, што пре. Предузети што енергичније извршава у целу тачног утврђивања јачине и распореда непријатељских снага.

ОБРАТНИ НАРЕДБИ - СЛОБОДНИ НАРЕДБИ

КОМАНДИРА КОМУНИСТИЧКОГ РЕЖИМА



КОМАНДИРА КОМУНИСТИЧКОГ РЕЖИМА



Наредба Штаба 25. дивизије НОВЈ од 5. септембра 1944. у којој се тражи од 19. српске бригаде упућивање заплениеног аутоматског оружја од Бугара.

ШТАБ  
XVI дивизије НОВЈ  
Бр. службено  
Б. IX. 1944 г.  
Положај

ШТАБУ XIX СРПСКЕ НО БРИГАДЕ

МНО. ОНП. Ј.  
Бр. Пош. 3817  
1944

П о л о ж а ј

1. Једна бугарска дивизија која се повукла из Западне Србије налази се распоређена у две групе на просторији Мишевац-Алексинач. Једна група око Ворана са оријентацијом према Соко Бади. Друга већа група на просторији Метка-Цочник-Мађаре-Варош. По неспорним вестима један део од ове групе стигао је правцем Мутница-Криви Вир-Бољевац-Зајечар.

Од наше стране предат им је ултиматум и постављени услови тј. да се без оружја спроведу ка Бугарску. Међутим непријатељска команда у току јучерашњег дана одбила је све услове и тражи да им се са оружјем дозволи слободан повратак, позивајући се на питање војничке чести, а на коју су стварно изгубили стављајући се у службу Хитлеру.

У сваком да је у питању фашистички официрски кадар у овој груп и вероватно да ће доћи до судара. У вези са таквом ситуацијом ваља је дужност да развијете што јачу обавештајну службу и појачате извидачке на вашем правцу, и уопште припремите се за евентуални судар.

2. Ни до сада нисте доставили заплењено аутоматско оружје пиштоље и лавесну другу ратну опрему одузету од Бугара који су се предели. У сваком ваш поступак одаје рђаву слику ваше свессти о карактеру руководиоца наше војске и дисциплине. Чов је већ други случај како се у вези са оружјем појављују врло назгадни гестови од стране тога штаба. Ми не можемо остати равнодушни при таквим појавама нити пак дозволити да се и у будуће сличен ствари појављују и код наших најнижих руководиоца. У вази стим доставићете нам следећи одговор:

1.- Зашто нисте у току јучерашњег дана транспортовали заплењено аутоматско оружје до свгга штаба као што сте то већ јавили.

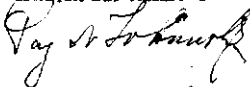
2.- Зашто сте дозволити као што смо обавештени да се оружје развучи по јединицама, симовски од појединца.

У колико то оружје већ до сада нисте упутили хитно га упутите свм штабу у с. Шарбановац.

Доставите нам такође извештај о саобраћају на комуникацијима Цераћин-Бољевац-Зајечар.

СРПТ ШТАБУ -- СЛОБОДА НАРОДУ!

ПОЛИТИЧКИ КОМЕСАР



КОМАНДАНТ, ПОЛИТКОМНАК

Наређење Ј9, српској бригади од 6. септембра 1944. да одмах изврши прихушнице, на просторији Баба Станин врх - Рушине - ТопОлиае и затвара правце од Бољевца и Зајечара

ПОЛИТИЧКИ КОМЕСАР  
XXV дивизије ПОВ  
13. IX. 1944. г.  
Пољевај

М. П. О. П. М. П. О.  
КА. Р. П. О. П. М. П. О.  
КА. Р. П. О. П. М. П. О.  
КА. Р. П. О. П. М. П. О.

ПОСРЕДНИЦИМА ПОЛИТИЧКИХ КОМЕСАРА  
XXV, XVIII и XIX срп. Бр.  
Бригаде

1. Свих дана одржава се антифашистички конгрес омладине за Србију. Према тражењу иницијативног одбора овог конгреса из наше дивизије треба да се упуте из сваког батаљона по три омладинца као делегати. Они треба још данас да стигну у С. Клокочевац одакле ће кренути за слободну територију. Ради тога предузмите са друговима одговорним за рад пон омладини да се делегати изабере. Треба и стојати да делегате избеку сами омладинци такве који ће моћи заступати ову дивизију на конгресу. Мишљења сам да на конгрес пође један од бригадних руководиоца и то друг "Бомба" по један два батаљонска руководиоца у бригади а остали четни руководиоци или други омладинци који могу да буду и омладинци на дужности политичких комесара, командира, команданата и којој било другој. Треба водити рачуна да се славом делегата не прекине потпуно рад по омладини а исто тако да буду делегати заиста претставници омладине.

2. -Податке и карактеристике за све руководиоце који су тражени још нисте доставили. Како је ово хитно потребно то одмах помоћници политичких комесара свих бригада да дођу код штаба ове дивизије и са собом понесу податке, тробате доћи и у случају да неко није у потпуности покупио и средно. Ово је врло хитно.

СМРТ ФАШИЗМУ - СЛОБОДА НАРОДУ!

Политички комесар

Обавештење о одржавању Конгреса Антифашистичке омладине Србије упућено помоћницима политичких комесара 16, 18. и 19. српске бригаде,  
13. октобра 1944.

Мирад 19 ср. дивизије  
5-10-1944.  
Срп.

Мирад 24 ср. дивизије 23 губ.  
Срп.

Због тога животно напетости и  
мрака срца и губишје да би се  
живо среће :

Да унапредим и најбољим  
путем спречимо у састав своје  
дивизије најбоље нареду на уредно-  
ју и Брауре - Трошница -  
Сирене - Трошница 4.

То се ваљаће као војни  
и животи

Срп

Т. Канеши  
[Signature]

Корупцијом,  
[Signature]  
[Signature]

М. Н. О. Н. П. Ј.  
ИЗВЕШТАЈ - ДОКЛАДНИМ ПИТА  
Ср. Пор. 06-2  
1034

Извештај Штаба 19. српске бригаде од 5. октобра 1944. упућен 14. српској  
бригади 23. дивизије НОВЈ да се врати у састав своје дивизије

М. П. О. Ш. П. Ј.  
УСТАВНИ СУД  
Београд  
11/12  
1944

Š T A B  
XXV-DIVIZIJE-NOVIJ-  
13-XII-44.god.  
u 5.50 sati.

Štabu 16, 18 i 19 Srpske Brigade.

19 Srpska Brigada treba brzo da izbije na komunikaciju: UŽice-V. Vardište kod Kremna, ali je vezana za položaj oko UŽica. Kako 16 Brigada treba da izbije južno od UŽica to će Štab 16 Srpske Brigade hitno uputiti jedan bataljon na komunikaciju UŽice-Nova Varoš na prostoriju: Vrhpolje/k. 730/-Zbojsticagdje će smjeniti 4 bataljon 19 Brigade zaposedajući položaje koje je do sada držao ovaj bataljon.

16 Brigada izbije južno od UŽica i razmjestiti jedinice sledećim rasporedom:

1/Levokrilni bataljon postaviti na prostoriju, Zigole-Tripkova-Kočer. Zadatak ovog bataljona u glavnom jeste pritisak na komunikaciju odnosno prugu žel. UŽice-Kremna a ujedno će služiti 19 brigadi za osiguranje desnog boka.

2/Drugi jedan bataljon postaviti na komunikaciju, UŽice-Ča-jetina na liniju, Debelo Brdo-Dela Zemlja sa bataljonskom rezervom u Mačkatu. Zadatak ovog bataljona jeste pritisak u pravcu UŽica.

3/Desno Krilni bataljon postaviti na komunikaciju, UŽice-Nova Varoš na prostoriju, Vrhpolje/k. 730/-Zbojstica. Zadatak bataljona pritisak na UŽice.

4/Brigadnu rezervu imati na prostoriji, Jevremovići-Kneževići /na komunikaciji Mačkat-Čajetina/.

Napred navedeni raspored izajeniti prema procjeni Štaba Bri-gade na terenu prema situaciji o čemu podnijeti izvještaj Štabu Divizije.

18 Srpska Brigada već se sa delovima svoje brigade nalazi na liniji, Tvrdići-Gornjani.

Prva linija 18 brigade proteže se, Tvrdići-Gornjani-Košuta koju posjesti odmah. Jugozapadno od Košute povezati se sa delovima 16 Srpske Brigade. Košutu dobro utvrditi i na od iste vršiti pritisak u pravcu UŽica. Brigadnu rezervu imati na prostoriji, Raana-Rupeljevo-Užici.

Razmjestaj jedinica i posjedanje položaja što pre izvršiti kako se neprijatelj nebi nesmetano povlačio. Vršiti bezustalnih napada i pritisak vodeći računa da se ne trpe bezpotrebni gubitci.

Kako je borba karaktera ugrožavanja neprijatelja stezanje obruča u pravcu UŽica stavljanja neprijatelja i težak položaj i na taj način prisiliti neprijatelja na brzo povlačenje te svako zauzeto zemljište dobro utvrditi.

19 Brigada treba što pre da izbije na komunikaciju UŽice-V. Var-dište kod Kremna gde će vršiti pritisak na istu u cilju presjecanja ne-prijatelju odstupnice. Narodito paziti na poslednje neprijateljske snage kada se budu povlačiti iz UŽica koje treba uništiti.

Po izbijanju da dodijeljene prostorije i zaposjedanju dodi-jeljenih položaja podnijeti izvještaj Štabu Divizije.

Potvrdite prijem naredjenja i vreme prijema.

Smrt-Pašizmu-----Sloboda-Narodu.

ZA ŠTAB  
KOMANDANT MAJOR

*Đurović*

Naređenje Štabu 19. srpske brigade od 28. novembra 1944. da nastupa pravcem Stanča - Vlasteviče, preko planine Jeliće i izbije jugoistočno od Čučka

S T A B  
KRV-DIVIZIJE NOVJ-  
28-XI-44. god. Co. 11-72  
u 12.15 sati.

Štaba 16, 18 i 19 Srpske Brigade.

Prema izvještaju Štaba 19 Srpske Brigade neprijateljske zaštitnik povuče se sa sektora Cerje - Sglič u pravcu Kraljeva. U ovom ostaci neprijatelj je ružio mostove na komunikaciji i na Keli. pruži kao i čimela. Neprijatelj je neprijatelj ostavlja iz sebe i mine na polju na zemlji čiji je vjerovatno i porođ komunikacije na pogodnim mjestima i preuzetima ograda.

Šadani položaj neprijateljske zaštite nam je nepoznat nli vjerovatno je na liniji Konarevo ~~štaba~~ nastanjavajući se na Karapandžu - Bitakovo.

19 Srpske Brigada/u koliko nije dobila neki drugi zadatak od drugu brigadu Traven/Brigade nastupiti naredim pravcem: Stanča - Vlastelinae preko Jelice planine i izbiti jugoistočno od Čačka težeći presjeći komunikaciju Kraljevo - Čačak a prema procjeni situacije kod Čačka napadati i zaući Čačak. Težiti da se to pre izbiže na napred navedenu prostoriju.

18 Srpska Brigada u svakvoj situaciji izvršiće bojni marš pravcem: Starače ili Kamenice - Traven - Lica - Preseča - Lainac pojavljujući se na desni bok 19 Brigade sa kojom se povezat i zajedničkij dejstvom presjeći komunikaciju Kraljevo - Čačak.

Napred navedene zadatke brzo izvršavati kako bi se neprijatelj što više odmaklo i uništio u kotlini Kraljeva.

Napred navedeni zadatak izvoditi ako je neprijatelj ostapio kak Kraljevu.

18 Brigada nako se biti povezata sa snagama 8 Brigade II prol. Divizije i obititi preko iste kotline na put Kraljevo - Konar.

16 Srpska Brigada po uručie ukaznjene položaje koje su držale Ruske jedinice jugoistočno od Kraljeva i sadejstvujući sa snagama II prol. Divizije vršiti nastupni marš prema Kraljevu i učestvovati u zajedničkij godnjem neprijatelja.

Neprijatelj u ovom ostapaju postavlja nagazne mine kako na komunikacijama tako i porođ komunikacija te je potrebno obratiti pažnju na mjesta pogodna za minsko polje kako bi se izbjegli gubitci od razuzni mina.

Konakalek navedenih riječi late podignuti/u koliko imaju stručenjaci/ili posaditi tabele sa natpisima kako bi nastupajuće jedinice znale se izvati.

Štab - Kraljevo - Lica - Preseča - Lainac.

KOMANDANT - VOJER

*[Handwritten signature]*

Наређење Штаба 25. дивизије НОВЈ штабовима 16, 18. и 19. бригада да стQамп  
»••» ' нове положаје 13. децембра 1944. • >".",.<.)

Š T A B  
XXV-DIVIZIJE NOVJ  
22-XII-44.god.  
u 15 sati

M H O . S H P J .  
REŠENJE KAPITANA - KOMANDANTA NOVJ  
Ap. Part. 45. 22. 44.  
N. 1024

Štabu 16, 18 i 19 Strške Brigade,  
Komandi Konjičkog eskadrona,  
Komandi Inženjerskog bataljona,  
Načelniku Intendanture,  
Referentu saniteta i  
Komandi auto-čete XXV-Divizije NOVJ.

Z A P O V J E S T .  
/sekcije-Valjevo-Krupanj-Sabac i Sjeljina razmjer 1:100000/.

Prema telegrafskom naredjenju od 22-XII-44.god. Štaba XIV-Korpusa naša divizija ima ODMAH izvršiti pokret pravcem: Valjevo-Loznica. U vezi gor-njeg

N A R E D J U J E M O .

18 SRPSKA BRIGADA

ZADATAK:

Izvršiće pokret sa sadanje prostorije pravcem: Valjevo-Osečina-Loznica, dana 23-XII-44.god. u 7 sati. Prvi dnevni marš izvršiti do S.Osečini i razmjestiti se odnosno zanočati na prostoriji S.Osečina. Drugi dnevni marš izvršiti izvršiti do Loznice i razmjestiti se u predgrađe Loznice u sela: Grnčara-Runjani-Klupci-Voćnjak.

16 SRPSKA BRIGADA

ZADATAK:

Izvršiće pokret sa sadanja prostorija pravcem: Valjevo-Loznica, dana 23-XII-44.god. u 7 sati. Prvi dnevni marš izvršiti do S.Osečini i razmjestiti se odnosno zanočati na prostoriji Zlatarica-Fričević-Beomuzević na koj zanočiti. Drugi dnevni marš izvršiti do Draginca i razmjesti ti jedni se na prostoriju istog.

19 SRPSKA BRIGADA

ZADATAK.

Izvršiće pokret sa dosadanje prostorije pravcem Valjevo-Osečina-Loznica dana 23-XII-44.god. u 7 sati. Prvi dnevni marš izvršiti do predgrađe Valjeva i zanočati na prostoriji: Rav-nje-Brangovići-Degurići. Drugi dnevni marš izvršiti izvršiti do Osečine i zanočati na prostoriji iste.

Štab-DIVIZIJE.

Izvršiće pokret za Valjevo 23-XII-44. u 8 sati. 24-XII-44.god izvršiće pokret za Loznicu u 7-8 sati.

KONJIČKI ESKADRON

ZADATAK.

Izvršiće pokret pravcem: Valjevo-Osečani-Loznica-Kozjak, dana 23-XII-44.god. u 7 sati. Prvi dnevni marš izvršiti do S.Komi-rić/severozapadno od Osečina udaljeno za 6-7 km. na drumu/ gdje zanočati. Drugi dnevni marš izvršiti do Kozjaka gdje za nočati.

DIVIZIJSKA BOLNICA:

Zajedno sa hirurškom ekipom, auto četom izvršiće pokret 24-XII-44.god. za Loznicu gdje će se smjestiti. Ista će se pre-baciti kamionima.

INŽINJERSKI BATALJON:

Izvršiće pokret pravcem-Valjevo-Osečani-Loznica, 23-XII-44.god. u 7 sati. Prvi dnevni marš izvršiti do s.Dumah gdje prenočati. Drugi dnevni marš izvršiti do s.Majković a treći dnevni marš do Loznice i smjestiti se u s.Kraišnici.

DIVIZIJSKA INTEKANTURA:

U toku 23 o.mj. izvršiće raspodjelu spremne i materijala sa kojim raspolaže/jedinicama u Valjevu a potom izvršiti pokre-t 24-o.mj. u jutru pravcem-Valjevo-Loznica. Prvi dnevni marš izvršiti do s.Pluža-Komorići a drugi dnevni marš izvršiti z Loznicu.

VEZE

Veze održavati kuririma a na mjestima prenočišta sve jedini- koje raspolažu sa telefonima okačiće sva svoja telefona na postojaću liniju i poŕvatati veze medjusobne.

Из наређења Штаба 25. дивизије НОВЈ од 22. децембра 1944. штабовача бригаде да одмах изврше покрет правцем Ваљево - Лозница



Š T A B  
P-1-od 4-I-1945 g.  
Op. Broj 4

M. H. O. S. H. P. J.  
M. H. O. S. H. P. J.  
M. H. O. S. H. P. J.  
M. H. O. S. H. P. J.  
M. H. O. S. H. P. J.  
M. H. O. S. H. P. J.  
M. H. O. S. H. P. J.  
M. H. O. S. H. P. J.  
M. H. O. S. H. P. J.  
M. H. O. S. H. P. J.

Štabu P.4.

Prema naknadnom naredjenju Štaba B.1-a u vezi akcije koju izvodi jedinice 23 Divizije ostavićete vaša dva bataljona na prostorijski Lisovići-Tinja-Osoje sa zadatkom zatvaranja pravca prema Tuzli. Ove jedinice trebaju istu rati izvidjačka odelenja u u pravcu Srebrenik-Bijela.

Glavni zatak ovih bataljona jeste na liniji Osoje-Tinja stvoriti odbranbenu liniju na kojoj će u slučaju nastaska neprijatelja onemogućiti prodor neprijatelja bilo u pravcu Tuzle ili u pravcu Furadića.

Ostale snage rasporedite na prostorijsku koja vam je predviđena u zspovjesti. Održavajte tješnju vezu sa nama a naročito koristite telefonsku liniju.

Izvištavajte nas o promjenama sa pravca od Brčkog kao i ostali Smrt-Pašizmu -----Sloboda-Narodu.

ZA ŠTAB  
KOMANDANT MAJOR



*Naređenje Štaba 25. divizije NOBJ od 4. januara 1945. Štabu 19. brigade da  
dt bataljona oc&Ши на просторији Лисовићи - Лмвд - Ософа и затвара правац  
" - : . . . према Тузли и-./.*

ШТАБ П.-1  
8. II. 1945  
Положај

МНО. С. П. С.  
Број: 213  
К. 79

НАРЕДБА

Штаба П.-1 за 8 фебруар 1945 године.

Према укаваној потреби а на основу одлуке штаба постављају се:

- 1.- За помоћника политкомесара 74 друг БОГДАН БОГДАНОВИЋ, досадашњи помоћник политкомесара чете у истом батаљону;
- 2.- За политкомесара медико санитетског батаљона друга СИМУ МИХАЈЛОВИЋА, досадашњег политкомесара чете ОВН-а.
- 3.- За помоћника политкомесара медико санитетског батаљона друга МИРОСЛАВА МИЛИЋА, досадашњег помоћника политкомесара јединице 73;
- 4.- За в.д. обавештајног официра 73 друга Јову МАНДариЋА, досадашњег десетара извиђачке ~~јединице~~ десетине јединице 73;
- 5.- Друг МИЛАН ЈЕРЕМИЋ, досадашњи комесар медико санитетског батаљона ставља се на расположење овог штабу.

Именовани другови имају се одмах јавити на дужност.

Смрт фашизму - слобода народу !

Политички комесар  
потпуковник,  
Милојица Пантелић, с.р.

Зам. команданта  
мајор,  
Дим. Писковић, с.р.

Да је овај препис веран овоме оригиналу тврди:

Политкомесар-мајор,

Командант-капетан,

ШТАБ П.-4  
Бр. 85  
10. II. 1945  
Положај

Јединицама 71, 72, 73, 74, 75 и 76

Положај

Доставља се предња наредба штаба П.-1 на саопштење именованима и тачно извршење.

Смрт фашизму - слобода народу !

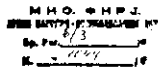
Политкомесар-мајор,

Командант-капетан,

Наређење Штаба 25. дивизије НОВЈ о посављању лица на дужности у 4, 3. и 2. батаљону 19. српске бригаде.



ШТАБ П 1  
Санитетски Отсек  
Л. Бр. 3/6  
1. МАРТА 1945 год.



ШТАБУ П-У

Штаб Б-1 Санитетско Опелење под Л. Бр. 688 од 20 фебруара 1945 год.,  
а на предлог штаба П-1 Л. Бр. 210 од 17 фебруара 1945 год., и отварање служ-  
бене потребе, -

О Д Р Е Б У Ј Е :

1. За референта санитета П-2 Др. БОЖИДАРА ЂОРЂЕВИЋА, досадашњег лекара П-2.
  2. За референта санитета П-3 Др. ФРИДМАНА НИКОЛУ, досадашњег управника превозних П-4.
  3. За референта санитета П-4 Др. АТЛАСА ЂОРЂА, досадашњег лекара П-4.
  4. За заменика референта санитета П-2 МИЛЕНУ РАЈИЋИЋ, досадашњег референта санитета П-4.
  5. За заменика референта санитета П-3 МИКА РАЦА, досадашњег референта санитета П-2 и
  6. За заменика референта санитета П-4 САВЕТУ КРУШЧИЋ, досадашњег референта санитета П-4.
- Горе наведена лица одмах разрешити досадашње дужности и упутити их на ново одређене им дужности.

Смрт фашизму—Слобода народу!

ПОЛИТИЧКИ КОМЕСАР  
пуковник,  
Буро Лончаревић, с.р.

НАЧЕЛНИК САВ. ОДЕЛ. КОМАНДАНТ—ПУКОВНИК,  
М А Ј О Р,  
Александар Зјузич, с.р.

По предању одмах поступити и о томе овај отсек известити.

Смрт фашизму—Слобода народу!

РЕФЕРЕНТ САНИТЕТА  
поручник,

Постављање референта и заменика референта санитета у с. 16. (11.2) 18 (П.3) и  
••• •!-у 19 (П.4) бригади 1. марта 1945. в.п!

ШТАБ П.-4  
11.3.1945  
Положај

ШТАБУ П.-2

Положај

МНО. Ф. Р. П.  
АРХИВ ЗАСТАРАНИХ ДОКУМЕНТАЦИЈА  
Бр. Рег. 111  
К. 1094

Штаб П.-1 доставио нам је следећу депешу која гласи:

Штабу П.-2

Делови П.3 и П.4 ослободиле су Градачац данас у 14 часова. Градачац су бранила три четничка корпуса, јачине око 1.000 људи потпомогнутих зелено кадровцима.

П.-4 са деловима П.3 продужиће напад на модрич.

Иш задатак:

Освојити леви бок нападам снагама. По избијању на линију Брђани-Чолин кос-Вис к.556-Зелињско брдо к.534-Гадина брдо к.469 и са те линије продужити напад и избити на линију: Роло брдо к.544-Седло к.504-Дуге више к.678-Марковици. Један батаљон имати у резерви којег по избијању на изведену линију поставити на просторији Вис к.556-Цребињени камен к.549. На тој линији добро се утврдити.

Један батаљон П.4 кретаће се правцем Горње Зелиње-Брежица к.455-Сикири.

Остале снаге П.-4 кретаће се основним правцем: Г.Лукавац-Шкургрић-Модрич.

Телефонску везу организovati и везите се на линији П.-4.

Командно место штаба П.-1 сутра од 12 часова наставиће се у Градачац. Штаб П.-1 пренуће сутра у 8 часова са садањег места комуникационог јом за Градачац. Достављајте радовно извештаје.

11.3.1945

С.Ф.С.П.

Командант-мајор,

у 16.10 часова.

Урош с.р.

Депешу примио и доставља вам је на извршење

Пом. политикомесара  
капетан,

*Милан Ђукић*

Извештај Штаба 19. српске бригаде Штабу 16. бригаде о успеху 19. и 18. бригаде приликом ослобађања Градаца 11. марта 1945.

ШТАБ Л.-6  
С.Бр. 2  
21.3.1945  
Положај  
у 9.15 ч.

МНОГОМ  
КРАЈ ВАРШАВЕ  
Бр. Пр. 2/2  
К. 1044

ШТАБУ Л.-3

Положај

Извештајемо вас да на нашем боктору још до овога момента није дошло до јачег борбе између наших и непријатељских снага. Једино је то што се води локална борба јер непријатељ не отвара јачу ватру а док наше јединице су у подизању.

Јединица 182 извршила је покрет са својих положаја на којима је била и то: Јединица к.257-Хоскини к.291 и северо западно до пута који води за П.Међежу.

Јединица 183 извршила је покрет са положаја: Псоје к.257-Бук к.314 и западно к.399 и пребегла се на положаје северо западно од Грабовца према Петровцу к.320.

Јединица 184 кренула је у напад са својих положаја Грабовца к.400 Зелињски поток к.313 и све јединице извршиле су покрет и подизање до 5 ч. 21 ов.м.

Јутрос у 5 часова јединице су и даље продужиле подизање где непријатељ није давао јачег отпора већ је дошло до обичног пушкариња и слабије мицраљеско ватре измислу наших и непријатељских снага.

Све јединице горе наведено подишле су и сад требају да врше јак притисак ојачан батачком и мицраљеском ватром тако да би се могло унећи и извршити јуриш.

Јединица 182 налази се сада испред с.Јеловце на путу који води од Удбинске-Гандије-Зелињски поток.

Јединица 183 налази се на Петровцу к.320 и западно према Плочи к.450.

Јединица 184 налази се на коси испред Ђосила а то је више села Рамина под Цамије.

Јединица 181 била је у бригадној резерви али овог момента оне н добили наређење да иста крене у напад преко Бука к.314 на Грабовца к.400 и иста јединица у 9.30 часова кренула је у напад.

Непријатељски положај јесте Јеловце село-Голаци и један им се бацач налази под Цамије у истој селу а који још није дејствовао-Хорватови-ни-Њоскини к.291-Гајрамошки к.217-западно од слова Д. к.330-Д.Рајски-Д.Крчана.Непријатељска моторизација у јачини неколико камiona прошла је јутрос комуникацијом из Градана за Вереп а то је било око 7.30.часова.

Петничка посадска бригада у јачини око 400-500 војника изашла је на положаје на Чоње и Горње Крчаче и исте запосела у току ноћи између 20 и 21ов.м.Набринуле све бригаде нам је непознато.

Телфонска веза коју смо имали с вама функционисала је две до ју трос око 7 часова.Ми смо одмах упутили наш поз за везу да испита линију али све до овог момента не можемо да добијемо везу са вама.

Штаб Л.-6 налази се на коси више села П.Међеје на Грабовцу к.402

Комесар Л.-6 са свим артиљабским деловима налази се у селу Тр-нави.

Смрт фашизму - слобода народу.

Пом.политкомесар-кижи  
капетан,

*Алекса Јукић*

Командант-политник,

*Милош Јаковљевић*

Извештај Штаба 19. српске бригаде Штабу 25. дивизије НОВЈ од 21. марта о распореду 1 (181), 2 (182), 3 (183) и 4 (184) баталона.

ШТАБ Ј.-6  
Бр.178  
Положај  
21.3.1945  
у 19.20 ч.

Ср.св. 4/2  
1945

ШТАБУ Ј.-3

Положај

Извештавам вас да је на нашем сектору било до сада без промене стим што ја смо данас 21 св.м. у 15. часова добила наређење од команданта Ј.-3 да све наше делове прикупимо и сконцентрирамо се још у току дана на просторији Ладкии-Севратлије к.499-Виндлаи к.400.По истом смо одмах поступили пошто је у наређењу стајало да се хитно прикупимо и још у току ноћи извршимо пребацивање преко комуникације код Соколице и ~~дужина~~ запоседне положаје Гуква к.505-Стражба к.394-Панадуршта к.404.

Наређење јединицама издато је у 15.30 часова и све јединице ~~има~~ Ј.-6 било су у покрету. Пошто добијено наређење од политкомесара Ј.-3 која је примљено у 16 часова 21 св.м. да јединице Ј.6 остају и даље на терену на коме се и налазе стим да запоседну следене положаје: Буи к.319-Цакуло-Мед к.533.По истом смо наређењу одмах поступили и јединице вратили на најновије нам одређене положаје, тако да ћеу току ове ноћи до 23 часа запосести најновије одређене нам положаје.

Приликом повлачења јединица са положаја Д.Зелиња приметило се да непријатељ- четници и зелени кадар излазе на те положаје у малим групама а док јаче колоне заједно са запрењом комором врећу се комуникацијом од Градачца-за Српике и празни камиони враћају се из Српике за Градачца.

Штаб Ј.-6 налази се и даље у Трнови на к.311. Телефонску везу са штабом Ј.-3 нисмо још поставили због тога што се још линија кући од ~~дужина~~ Сокола до Трнави.

Смрт фашизму - слобода народу.

Политкомесар-мајор,



Командант-поручник,



Извештај Штаба 19. српске бригаде Штабу 25. дивизије НОВЈ од 21. марта 1945. у 19.20 часова о новом запоседању положаја од стране баталона

ШТАБ Р.  
Б.бр.25  
5 април 1945  
Подолај.

МНО. ШТАБ Р.  
ОД ОДНОСНО ПРАВИЛНОСТИ РАТ  
Бр. Пар. 181  
К. 10/10

132, 133 и 134.,

Положај.

Према послатом вам наређењу Б.о.м. у 20,15 часова, исто по-  
стаје неважаче.

У већем новом створене ситуације наша Бригада добила је заца-  
тан, да се досадашње просторије изврши напад, правцем Доња Хргова - Вучковац  
вац - Кереп, у циљу пражњања бојовог напада на Кереп и придружити коначном  
уништењу непријатеља који се налази на линији Кереп - Вучковац - Дрвско-Славне  
Српске.

У већем горњег

#### НАРЕЂЕЊЕ:

132 прикупиће све своје снаге и од своје досадашње просторије  
кренути у напад, правцем: Орманска к.219 - Страна - према преко комуникације  
Српске - Бричко - захватити југозападни део Вучковца - западно к.188 и Кереп.

133 прикупиће све своје снаге и продужити даље напад, правцем  
од досадашње просторије Доња Хргова - Јакем нахала, која се налази на ко-  
муникацији Српске - Бричко - Вучковац к.169 и продужити путем црња Велмаши,  
тако да раздвоји десним крилом направите бојовац - Кереп и на њеном нападу  
са северне стране.

134 кренуће од својим снагама које се сада налазе на положају  
правцем: за јединицом 133 и бити Бричка резерва.

Штаб Р., као и Бригадјалнице Р. налази се у Гошци Хргова.

#### НАПОМЕНА:

1. Сврхе се наша свим борцима и руководиоцима да овај напад из-  
ра се мушкетерским разјетати, као и прецизно одне положаје-поседице.

2. Не-ликвидалији Вучковца - Мерепа, јединица 132 запоседа положај  
Кереп, са обавезом на комуникацији Градчан - Кереп на к.188 и у већем до  
западни део Вучковца. 133 запоседа положаје јединица к.213 - Вучковац к.169  
134 запоседа положаје Вучковац - Доња Хргова.

3. Јединица 132 одржаваће на својем ланом крилу везу од снагама "Д"  
а на свом десном крилу са јединицом 133. 133 одржаваће везу на свом десном  
крилу од снагама "З". Јединица 134 над приликом све своје снаге које се на-  
лазе на положају, извршиће покрет Б.о.м. снама по покрету јединице 133.

4. Све јединице кренуће у напад одређеним правцем Б.о.м. у од-  
мах по добијању заповести и сваки један час писмене извештаје олати штабу  
Р. Напад на Кереп врше и снаге "Д".

5. Потврдите пријем заповести.

Смрт фашизму ---- Слобода народу.

Полит. Комесар  
Мајор,

*В. М. Јешић*

Командант -

*М. Јешић*

Наређење Штаба 19. српске бригаде од 5. априла 1945. 2 (132), 3 (133), и 4 (134)  
батаљону да ће бригада извршити напад правцем Доња Хргова - Вучковац -  
Кереп



ШТАБ Р.  
Бр. 270  
8. IV. 1945  
Положај

И. Н. О. Ш. Р. А.  
ИЗДАВАЊЕ КОМАНДИРСКОГ ПИСМА  
Бр. Р. П. 270  
К. 1094

ШТАБ Р. - Б -

Положај

Достављамо вам предлог за похвалу чета које су се нарочито истакле у борбама на положају Панике к. 520, Водице к. 595, борени се противу непријатеља (Немца), и то:

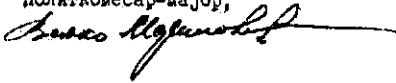
Прву чету 152 на челу са командиром Миодрагом С. Радосављевићем.

Другу чету 153 на челу са командиром Ђурђаном Младеновићем

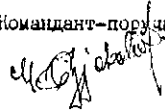
Другу чету 154 на челу са командиром Божидаром Цветковићем.

Сирт фашизму - слобода народу!

Политкомесар-најор,



Командант-поручник,



Предлог Штаба 19. српске бригаде од 8. априла о похвали јединица бригаде које су се нарочито истакле у борбама на положај Панике (к. 520) и Водице (к. 595).

ШТАБ Р.  
О. бр. 31.  
9 април 1945  
Положај.

И. Н. О. Ш. Р. А.  
ИЗДАВАЊЕ КОМАНДИРСКОГ ПИСМА  
Бр. Р. П. 270  
К. 1094

132, 133 и 134.

Положај.

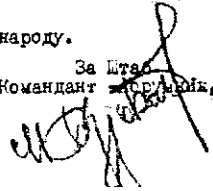
Све ће јединице поступити тачно по заповести коју су примили данас пре подне и по сместају одмах се телефонски повезати са Штабом, као и одмах доставити оперативски извештај о току и вођењу данашње борбе.

Јединица 134, којој је по заповести предвиђено, да по ликвидацији Гаревца - Модрича запоседне с. Гаревац, иста то мора тачно учинити и до ујутру запосести с. Гаревац.

Јединица 134 по предаји дужности као и положаја 18-стој бригади, где ће још у току ноћи доћи један батаљон 18 бригаде да вас смени, прикупиће све своје снаге и доћи у Модрич, где ће се сместити. По доласку у Модрич одмах се јавити Штабу Р.

Сирт фашизму --- Слобода народу.

За Штаб  
Командант - поручник,



Наређење Штаба 19. српске бригаде штабовима 2, 3. и 4. Очистиоци или 9. априла 1945. о јављању и успостављању телефонских веза и запоседању нових положаја

ШТАБ Р.  
0.88.37  
11. IV. 1945  
Положај.

МНО. БРГ.  
СТАВ. БРГ.  
36/1  
1002

ЗАПОВЕСТ

/секција Тузла -Дервента 1:100.000/

Полози о намеријатву:

Непријатељ -устише у току данашњег дана око 7о часова под нашим притиском оступили су из с.Гаревца на леву обалу реке Босне, тако да је око 18 часова потпуно ликвидирао село Гаревац и Горвани.

Задатак наше Бригаде је да запоселне положаје дуж линије Гаревац -Модрич -Брег Бријест, са задатком патварања правца и контролисања реке Босне, као и прикупљања тачних података на левој обали реке Босне и као нај-главније припремити материјал за прављење скела и чамаца за прелаз преко реке Босне.

У већи горвер

П А П О В Е С Т

Јединица 152 са својих досадашњих положаја оријентисе се у лево и за посести положај: Гаревац к.107 са задатком контролисања десне обале реке Босне и избацивања јачих патрола које ће контролисати село Гаревац и крстати се већином десном обалом реке Босне све до Горвани. Патроле морају бити јаче, а то је око 15 до 20 војника, са којом мора увек бити један или два војна друг. Патроли се увек морају дати конкретни задаци, тако да оста не би дошла до непотребних губитака. Наређујемо да овај јединица 12 ов.и. до 10 часова пре подне потпуно формијокациски укочиња на одређеном положају и у 10 часова ће командант Р. лично објави и пригледати ископане ровове.

Јединица 153 остаје и даље на својим истим положајима са истим задатком, стим што ће нас извести колони је прикупљена чамаца и скела за пребацивање.

Јединица 154 хитно ће прикупити све своје снаге и извршити покрет са досадашње просторије, правном: Гаревац -комуникацијом Модрич и сместити се у јужни део Модрича к.214, стим што ће једну стравачку чету избацити на положај да запоселне десну обалу реке Босне и то: од левог крила јединице 152, па све у лево до јединице 153.

Јединице 155 и 156 остају и даље у с.Скугтрићу, са задатком контролисања из разних правца, а нарочито комуникацију Модрич -Скугтрић.

Чета јединице 153 остаје и даље на обзобајево 155 и 156.

Штаб Р. и Привијалиште Р. налази се у Модричу.

П А П О В Е С Т

1. Скрећемо пажњу свим јединицама да се у току ноћи морају повезати са овим Штабом телефонски и 12 ов.и. до 7 часова доставити све оперативске извештаје о борбама које је водила поједина јединица.

2. Јединица 152 као и јединица 154 одмах по добијању ове заповести извршиће покрет на ново одређене положаје и јединица 154 хитно ће избаци-ти једну чету на десну обалу реке Босне, а остало дудство биће у бригадној резерви.

3. Све јединице ће одмах приступити сребњавању, као и чамацу о.у.ж.и. као најглавније копуна са муницијом, тако да не сме се десити као до сада да вам је муниција нестала.

Смрт фашизму --- Слобода народу!

Полит. Комесар  
Мајор,  
Отсутан.

Начелник штаба,  
Поручник,

Командант -Поручник,

Заповест Штаба 19. српске бригаде штабовима батаљона, санитару и интендантури од 11. априла 1945. о положају непријатеља, задацима потчињених јединица и покрету ради форсирања Босне

ШТАБ Р.  
18.4.1945  
Положај

М. И. С. О. Ф. Р. Ш.  
М. И. С. О. Ф. Р. Ш.  
Бр. Ма. 11/2  
К. 1094

ШТАБУ -Е-

Положај

Достављамо вам оперативски извештај за дан 18. IV. т. г.

Подаци о непријатељу:

Непријатељ се налази у Јакешу (Добор кули) Пећници и Опацима. Јачина непријатеља 500-600 усташа, зелено кадроваца. Исти су наоружани малим бројем аутоматског оружја док располажу са 2 минобацача. Остали су наоружани пушкама.

Артиљерија која се налазила на левој обали реке Босне, како је наведено у извештају за 17 о. и. м. повукла се у правцу Дервента.

Наше јединице налазе се на следбим положајима:

153 и 154 у с. Таревац где су вршиле припрему за прелаз преко реке Босне, док се 152 налази у западном делу Модрича који једним делом снага врши обезбеђење десне обале реке Босне.

Све јединице, пре подне, вршиле су обуку по наставном плану и м. п. програму добијеном од тога штаба.

По подне су довршаване припреме за извршење прелаза преко реке у току ноћи.

Штаб Р. налазио се у Модричу.

Издата је заповест свим јединицама за извршење прелаза преко реке. Прелаз имају извршити у прво време 154, 153 и најзад 152 који, по преласка на леву обалу реке Босне остаје у резерви штаба Р-.

Смрт фашизму - слобода народу!

За штаб

начелник-поручник,

*Борис Винокуров*

Извештај Штаба 19. српске бригаде Штабу 25. дивизије НОВЈ од 18. априла 1945. о распореду непријатеља, властитих снага и добијању заповести за форсирање реке Босне

ШТАБ Р-  
Бр.сл.  
22.4.1945  
Положај

МНО. ФНРЈ.  
АРХИВ НАРОДНО-ОСЛОБОДИТЕЛНОГ РАТА  
Бр. Р. 17/2  
к. 1094

ШТАБУ -Е- Положај

Достављамо вам оперативски извештај за 22 април 1945 год. у следећем:

Непријатељ и даље се налази у својим упориштима: Влашка мала и с. Поточани. Јачина непријатеља и наоружање као претходног дана.

Распоред наших јединица је следећи:

152 на јужној ивици села Влашка мала.

153 са 2 чете и 154 на југозападној страни с. Поточана.

Резерва - Р- 2 чете иа 155

Штаб - Р- у Ошаку, а 1 члан штаба на положај.

Све јединице на положају врше утврђивање.

У току дана није дошло до борбе са непријатељем. Вршема су извиђања и том приликом дошло је до пушкарања.

С.Ф. -- С.Н.

Помоћ. политкомесара  
капетан,

*Александар Јукић*

Командант, поручник,

*М. Ј. Јукић*

Извештај Штаба 19. српске бригаде Штабу 25. дивизије НОВЈ од 22. априла о достављању оперативског извештаја, распореду непријатеља и потчињених јединица

ШТАБ Р-  
0. Бр. 49  
23. 4. 1945  
Положај

М. Н. О. В. Н. Р. Д.  
ВРЕМ. ШТАБ - ВОЈВОДИНСКИ ШТАБ  
Бр. Р. Ш. 1812  
К. 1094

ШТАБУ - Е-

Положај

Достављамо вам оперативски извештај за дан 23. април 1945 год.

1. - непријатељ се и даље налази у својим упориштима Влашка мала - Поточани. Јачина непријатеља око 1.200 усташа а од наоружања примећено је да имају 1 противколски топ, 4 бацача и 1 брзометни топ од 13 мм. поред приличног броја аутоматског оружја.

2. - Наше јединица налазе се на поседнутим положајима од претходног дана и то: 152 на положају јужно од села Влашка мала и са једном четом као обезбеђење десног боча код села Штеговца.

154 са једном четом из јединице 153 на југозападној страни села Поточани.

152 без једне чете као резерва Р- у селу Срнава. По ново добијеном наређењу ова јединица прикуља све своје снаге и врши покрет у 17 часова са задатком да врши напад лево од јединице 154 на место јединице из састава К- правцем Јошава - Дреновац. Чета, која је била у саставу 154 смењена је јединим водом из аутоматичарске чете, док је други вод ове чете придодат јединици 152 за везу између положаја Влашке мала и положаја код Штеговца.

Штаб Р- и превијалиште налази се у Ошаку, стим што су два члана штаба на положају.

У току дана непријатељ је вршио два против напада и то: у 14 часова непријатељ је успео да одбаци снаге из К- према нашем левом крилу па је потом покушао да збаци и јединицу 154 са њених положаја али дочекав јаким ватром повукао се на своје ползне положаје. У исто време машином концентричном ватром из минобацача упалема су два бункера и једна кућа у Поточанима. Овом приликом непријатељ је имао 10 мртвих и око 15 рањених. Наши губици 1 борац лакше рањен.

У 18 часова непријатељ врши јак испад према јединици 154 и том приликом употребио један противколски топ, 4 бацача (тешка) и један брзометни топ знами "Дишказач", који је био пласиран на самој цркви. Ни овај напад није успео, јер је непријатељ дочекав снажном машином ватром и био приморан да се врати у своје ползне положаје. После овога на овом делу положаја бродушка је борба локалног карактера.

На положају према Влашкој мали у току дана није дошло до већих борби сем повременог пушкарара и сукоба патрола. Приликом извињања јединица 152 заробила је 2 пушкомитраљеца и то: једна "шоша" и једна "шарац" и два коња.

Сирт фашизму - слобода народу!

Ком. политкомесара  
капетан,

Командант пушачник,

Извештај Штаба 19. српст бригаде Штабу 25. дивизије НОВЈ од 23. априла о распореди непријатеља и патњиених јединица

ШТАБ Р-  
О.Бр. 65  
3 маја 1945  
Положај

М.Н.О. Ф.Н.Р.Ј.  
АРМИЈА ЦРПСКЕ ПОСЛОБАДНИЧКЕ РАТА  
Бр. Ред. 2377  
4044

ШТАБУ -Е-

Положај

Достављамо вам операциски извештај за дане 1 и 2 мај 1945 г

Према наређењу штаба -Е- све јединице -Р- као и примтапски делови штаба -Е- извршиле су покрет и то:

1.- У току дана 1 маја т.г. извршен је покрет из Прљавора у 6 часова за с.Клашницу, где су јединице стигле истог дана у 16.30 часова. По доласку на ову просторију извршен је размештај јединица у селима Клашница и Лакташи. По извршеном размештају јединицама је дат одмор ради сређивања овоје опреме и припреме за даљи покрет.

2.- У току 2 маја т.г. извршен је покрет са наведене просторије у 6 часова за Бос.Градишку, али како је за време покрета добијено ново наређење од штаба -Е- све јединице су, по доласку у Бос.Градишку, продужиле покрет за с.Орахову где су стигле у 22.30 часова. По доласку у с.Орахову извршен је размештај јединица где им је дат одмор.

Покрет је извршен у потпуном реду сем појединачног изостајања бораца услед тога што сви нису могли да издрже овај напоран марш.

Смрт фашизму - слобода народу!

За штаб  
командант-поручник,

*М. Ј. Јаковљев*

Извештај Штаба 19. српске бригаде Штабу 25. дивизије НОВЈ од 3. маја 1945.  
о извршеном покрету потчињених јединица и достављању извештаја за 1. и 2.  
мај 1945.

ШТАБ Р.  
Отсек за организацију и попуњу.  
Бр. 229.  
5 мај 1945  
Положај.

МНО. ФНРЈ.  
ОТДЕЛ ЗА ОРГАНИЗАЦИЈУ И ПОПУЊУ  
Бр. Рад. 42-317  
1945

ШТАБ У Е.  
-Отсеку за организацију и попуњу-  
Положај.

У одговору на акт бр.2 од 27.IV.1945 г. тога Отсека - којим се у вези захтева Штаба II Армије бр.154 од 22.IV.1945 г. тражи извештај колико чега претиче по завршеном формирању комора код јединица, односно колико и чега недостаје - извештавамо вас:

а/У јединици 132 недостаје:

у воду за везу 1 телефонска двоколица /има 3 тов.коња/  
у мезу баџача 3 једнопрежна кола /на место којих служи се сада са 16 товарних коња/  
у против-тенковском воду 1 једнопрежна кола.

б/У јединици 133: недостаје:

у чети баџача 6 једнопрежних кола /на место којих се сада служи са 12 товарних коња/  
у против-тенковском воду 1 једнопрежна кола.

в/У јединици 134 недостаје:

у против-тенковском воду 1 једнопрежна кола /на место којих се служи 1 товарним коњем/  
у чети баџача 6 једнопрежних кола /на место којих се служи са 11 товарних коња/  
у санитарском воду 1 санитарска двоколица /на место које се служи 1 товарним коњем/  
у воду за везу 1 телефонска двоколица./има 2 тов.коња/

г/У Санитарској чети недостаје:

1 апотекарска двоколица  
3 санитарска кола  
/на место ових недостатака служи се са 7 тов.коња/

д/У Ветеринарској амбуланти недостаје:

1 једнопрежна кола.

е/У транспортној чети:

Према формацији Транспортна чета састоји се из 1 вода од 21 двопрежна кола и Економата чете од 1 покретне кухиње-ковчишког типа. Вод је формиран по предлагу пропису, а на место покретне кухиње ковичког типа служи се 1 двопрежним кољима.

Као претек јавља се код Транспортне чете 10 двопрежних кола, која су, како се до сада практично показало, веома потребна за пренос материјала и хране целе Бригаде.

Недовољност 22 кола у Транспортној чети објашњава се једино слабом и недовољном носивошћу кола каквим ми уопште располажемо, пошто су ххи узимана каква су нађена.

Смрт фашизму - Слобода народу.

Политкома/Мајор,  
Др. Милош Стојић

Шеф Отсека  
Напетан,  
Кр. Милош Стојић

Начелник Штаба  
Напетан,  
Вук Милош Стојић

Извештај Штаба 19. бригаде Штабу 25. дивизије НОВЈ од 5. маја 1945. о недостајању средстава по извршеном формирању комора у 2, 3. и 4. батаљону, у санитарској и транспортној чети и ветеринарској амбуланти

ШТАБ Р.  
О. Бр. 77  
17. V. 1945  
Положај

Бр. Реп. 33/2  
Датум 17. V. 1945

ШТАБУ -Б-

Положај

Достављамо Вам операциски извештај за дан 10. V. 1945 г.

Распоред наших јединица био је следећи: јединица 152 налази се у Самобору и размештена у кантонману; јединица 153 извршила је покрет са просторије на комуникацији Загреб - Нарловаци а на раскрсници Загреб - Самобор за село Фаркашевац где је остала преко целог дана а у 18 часова извршила поново покрет за с. Врховчак где се и разместила. Јединица 154 налази се и даље у селу Света Хелена у кантонману. Све јединице по задатку упућивале су јаче патроле ради претреса терена.

Остале јединице налазе се размештене у Самобору.

Штаб Р. у Самобору.

У току дана приликом претреса као и самих насеља где су размештене горе наведене јединице пронађени су и похватани домобранци, усташе и Немци који су се туђа скривали.

Пронађено је и предато се укупно 147 домобрана, који су упућени томе штабу, а 45 усташа и Немаца ликвидирани на лицу места.

Од материјала приликом претреса заплевено је: 53 исправних и 200 неисправних пушака, 1 мали бацач, 6 пушкомитраљеза "Бреда", 1 пушкомитраљез "Шоша", 6 пушкомитраљеза "Бренгала", 2 писале машине, 1 даљинар, 1 моторцикл, 6 бицикла, 1 коњска кола, 5 достоја за тежки митраљез, 1 лаки југословенски митраљез, више савдука муниције, 1 пољски телефон, 4 војничка казана, 2 јахаћа седла и 22 самара, 60 бајонета, 1 сандук метака за итал. тромблон, већи број одећа, обуће и друге стварије војничке спреже.

Смрт фашизму - слобода народу!

Политкомесар-мајор,

*З. С. А. А. А.*

На челник Штаба  
Капетан,

*А. С. А. А.*

Извештај Штаба 19. српске бригаде Штабу 25. дивизици НОВЈ о распореду јединица, заробљавању непријат&Ћа и зашени ратног плена приликом претреса терена 10. маја 1945.